131 GLASILO ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

september 2026

SVOBODNA BESEDA

85 LET OF
UPOR. ZMAGA. SVOBODA.

9 772463 821805

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

KOLUMNA

Martin Premk

Proti novemu gestapu

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen

Pozor, lomljivo!

STRAN 5

KOMENTAR

France Križanič

Izvoz pospešil gospodarsko rast

STRAN 7

PRIMORSKA ZA VEDNO

Praznik spomina, ponosa in pripadnosti

Na hipodromu v Lipici je 12. septembra potekala osrednja proslava ob državnem prazniku priključitve Primorske k matični domovini, ki ga zaznamujemo 15. septembra. V čudovitem okolju Lipice se je zbralo več kot deset tisoč ljudi iz vseh koncev Slovenije, zamejstva in širše, da bi skupaj počastili praznik, ki ima za slovenski narod in še posebej za Primorke in Primorce izjemen zgodovinski pomen. Letošnja proslava je potekala pod geslom *Primorska za vedno. Povezani s spominom, združeni v pripadnosti*. Pripravili so jo občina Sežana, Združenje borcev za vrednote NOB Sežana in Kobilarna Lipica ob podpori primorskih občin. Prireditev je združila približno tisoč nastopajočih različnih generacij in je bila po vsebini in izvedbi poklon Primorski, njeni zgodovini, kulturi in ljudem, ki so skozi desetletja ohranjali slovensko besedo in zavest.

Predsednica Republike Slovenije se je udeležila osrednje slovesnosti ob državnem prazniku priključitve Primorske, na kateri je bila tudi slavnostna govornica. Foto: Siniša Kanižaj/STA

Pariška mirovna pogodba

Praznik priključitve Primorske k matični domovini nas vsako leto vrača k 15. septembru 1947, ko je začela veljati mirovna pogodba med zavezniškimi in pridruženimi silami in Italijo ter je bil večji del Primorske priključen takratni Ljudski republiki Sloveniji v okviru Ljudske federativne republike Jugoslavije. Pogodba je bila podpisana 10. februarja istega leta.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KAMPOR NA OTOKU RABU

Iz trpljenja v preteklosti v prijateljstvo prihodnosti

V spominskem parku na nekdanjem pokopališču italijanskega fašističnega koncentracijskega taborišča Kampor na otoku Rab je bila 5. septembra spominska slovesnost ob 83. obletnici osvoboditve taborišča. Pripravila sta jo ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja – Taboriščni odbor Rab Gonars, in mesto Rab. Geslo letošnje prireditve je bilo *Iz trpljenja v preteklosti v prijateljstvo prihodnosti*. Poseben poudarek je bil tokrat namenjen 40. obletnici pobratenja občin Kočevje in Rab.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

K obelisku v Kamporju so skupen venec položili predstavniki ZZB NOB Slovenije in ANPI iz Italije.

UVODNIK

Proti razgradnji temeljnih civilizacijskih in ustavnih vrednot

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Prihaja čas, ko si je znova treba priklicati v spomin temeljne vrednote, za katere so se borili naši predniki v času narodnoosvobodilnega boja in na katerih je utemeljena ustavna ureditev samostojne Slovenije. Te vrednote sedanja oblast namerno in načrtno razgrajuje z uporabo vse bolj nedemokratičnih in avtoritarnih metod odločanja. Moč argumentov in socialni dialog izpodriva brezobzirna uporaba politične moči, ki se ne ozira niti na interese družbenih deležnikov niti na argumente stroke. Vse manj pa spoštuje tudi ustavna in zakonska določila.

V nabor nove politične prakse spadajo tudi štiri referendumska vprašanja, o katerih se bomo odločali v nedeljo, 11. oktobra. Prvo vprašanje se glasi: »Ali ste za to, da se uveljavi Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o parlamentarni preiskavi …?« Gre za predlog, da bi poslanci lahko izvajali preiskave posameznikov, ki so jim v napoto, ne da bi ti imeli kakršno koli možnost pravnega varstva v času preiskav, ki se le redko končajo. Poslanci bi imeli možnost javnega diskreditiranja političnih nasprotnikov, vključno z uničenjem njihove poklicne kariere. To je v popolnem nasprotju z načeli pravne države, po katerih ima vsak obdolženec možnost pravnega varstva.

Drugo vprašanje: »Ali ste za to, da se pravica do denarne socialne pomoči za delovno sposobne osebe, ki nimajo objektivnih ovir za delo, pogojuje z njihovim aktivnim opravljanjem družbeno koristnega dela?« V ozadju tega vprašanja je zgrešena predpostavka, da socialno pomoč prejema vrsta delomrzneževv, ki neupravičeno prejemajo javna sredstva, in da centri za socialno delo ne preverjajo ustrezno njihovega socialnega položaja. Vprašanje tako stigmatizira eno najšibkejših socialnih skupin in širi nezaupanje v eno osrednjih ustanov socialne države. Hkrati napeljuje na uvajanje prisilnega dela ter posega v osebno svobodo in dostojanstvo že sicer marginaliziranih državljanov.

Tretje vprašanje pravi: »Ali ste za to, da imajo pravico voliti na lokalnih volitvah v Republiki Sloveniji državljani Republike Slovenije ali druge države članice Evropske unije, ne pa tudi državljani tretjih držav, ki niso državljani Republike Slovenije?« Če bi sledili sugestiji tega vprašanja, bi iz javnega življenja izločili še eno šibko socialno skupino in jo s prepovedjo sodelovanja na volitvah dodatno diskriminirali. Kot da ne bi večina teh ljudi s težkim in slabo plačanim delom zagotavljala cele vrste neobhodnih komunalnih in socialnih storitev ter proizvodnje! S prepovedjo sodelovanja na lokalnih volitvah bi jih postavili v še bolj neenakopraven položaj in bi jim kratili eno temeljnih človekovih pravic.

Četrto vprašanje je: »Ali ste za to, da se ukine obvezno plačevanje prispevka za programe Radiotelevizije Slovenija?« To je eden od korakov v smeri razgradnje osrednjega in od politike neodvisnega javnega medija, ki bi postal trobilo vsakokratne izvršne oblasti. Državljani bi bili prikrajšani za objektivne in kritične informacije s področja javnega življenja in politike. Po izkušnjah iz drugih držav je to sredstvo utišanja opozicije in utrjevanja avtoritarne oblasti. Moč politike je nad objektivno resnico. Res naj bi bilo to, kar pišeta in govorita predsednik vlade RS (Janša) in predsednik DZ (Stevanović), in ne to, kar kažejo zanesljivi dokumenti, strokovna spoznanja ter objektivni in preverljivi podatki.

Kmalu pa lahko pričakujemo še referendum o intervencijskem zakonu za razvoj Slovenije. Ta zakon je vse prej kot to, za kar se razglaša. Prinaša dodatno bogatenje najbogatejših in drobtine za večino prebivalstva, pospešeno privatizacijo javnega zdravstva in drugih javnih služb, slabitev javnih blagajn in vse več plačevanja zdaj javnih storitev iz žepov državljanov. Slabi sisteme socialne solidarnosti in ponudbo javnih storitev ter prenaša zagotavljanje zdaj javnih storitev na trg in v breme posameznikov.

Ta zakon posega tudi v zakon o delovnih razmerjih, saj določa samodejno upokojevanje delavcev z le enim polno izpolnjenim pogojem (in zato precej nižjo pokojnino).

NADALJEVANJE NA STRANI 3

NADALJEVANJE S STRANI 1

Praznik spomina, ponosa in pripadnosti

Za Primorce je to zgodovinski mejnik, ki ga ni mogoče razumeti brez spomina na čas fašističnega nasilja, raznarodovanja, ki je preraslo v kulturni genocid, ter brez spomina na upor proti temu nasilju. Pot do septembra 1947 pa je imela pomembno predzgodovino tudi v jeseni leta 1943. Po kapitulaciji Italije je na Primorskem izbruhnila množična vstaja, ki je ustvarila nove politične in vojaške razmere. V tem zgodovinskem trenutku je Vrhovni plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda 16. septembra 1943 sprejel proglas o priključitvi slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v okviru svobodne in demokratične Jugoslavije. Proglas je hkrati zagotavljal pravice italijanski narodni manjšini na priključenem ozemlju.

Kočevski zbor

Ta odločitev je dobila posebno mesto tudi na kočevskem zboru oziroma zboru odposlancev slovenskega naroda, ki je potekal od 1. do 3. oktobra 1943. Kočevski zbor je med drugim potrdil odločitev o priključitvi. S tem je bila zahteva po vključitvi Primorske v slovenski narodni prostor postavljena v širši politični okvir takratnega narodnoosvobodilnega gibanja.

To odločitev je potrdil tudi AVNOJ na svojem drugem zasedanju 29. in 30. novembra 1943. Spomin na ta dogodka je pomemben tudi zato, ker pokaže, da 15. september 1947 ni bil začetek zgodbe, temveč eden od njenih odločilnih mejnikov. Med septembrom 1943 in septembrom 1947 je minila pot od vojnih razmer, odpora in političnih odločitev do mednarodne ureditve meje med Jugoslavijo (Slovenijo) in Italijo. Zato praznik razumemo kot spomin na dolgo prizadevanje Primork in Primorcev za ohranitev narodnega, jezikovnega in kulturnega prostora ter kot opomin, kako zahtevna je bila pot do priključitve velikega dela zahtevanega ozemlja. S Spomenico o soglasju, bolj znano kot Londonski memorandum, podpisano 5. oktobra 1954, je Slovenija priključila tudi del Istre in s tem dobila pomemben izhod na morje.

Primorska se ni uklonila

Fašizem je skušal iz javnega življenja Primorske izbrisati slovenski jezik, kulturo in narodno zavest. Zapirali so slovenske šole, prepovedovali slovenska društva, preganjali slovenske kulturne delavce in vse, ki so se upirali nasilni italijanizaciji. Toda Primorska se ni uklonila. Odpor je dobival različne oblike, od kulturnega in narodnega upora do organiziranega protifašističnega delovanja in pozneje množičnega narodnoosvobodilnega boja. Primorski Slovenci so svojo pripadnost slovenskemu narodu ohranili tudi v najtežjih okoliščinah. Prav zato je bila letošnja proslava tudi poklon vsem generacijam, ki so se borile za svobodo in pravico do življenja v lastnem narodnem prostoru. Spomin na tigrovce in druge protifašiste, borce narodnoosvobodilnega boja, aktiviste, kulturne delavce in vse druge, ki so se uprli fašizmu in nacizmu, je bil pomemben del sporočila prireditve.

Spomin na borce in tigrovce

Slavnostna govornica, predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**, je v svojem nagovoru poudarila pogum in neomajnost Primork in Primorcev. Spomnila je na borce in tigrovce ter na Srečka Kosovela, ki je odpor proti raznarodovanju izražal tudi z močjo besede, kulture in umetnosti. V njenem govoru so se zgodovinski spomin, domoljubje in odgovornost sedanjih generacij povezali v sporočilo, da vrednote svobode, miru, solidarnosti, enakosti in tovarištva niso samoumevne. Posebej pomenljive so bile njene besede o domoljubju: »Domoljubje ni ne levo ne desno. Domoljubje je, ko imaš domovino preprosto rad. In če imaš domovino rad, z njo delaš lepo.« V času, ko se Evropa in svet znova spoprijemata z vojnami, nasiljem, begunstvom in številnimi negotovostmi, imajo takšne besede posebno težo. Spomin na preteklost namreč ni namenjen samo temu, da ohranjamo spomin na tiste, ki so živeli pred nami, ampak tudi temu, da znamo iz njihovih izkušenj izpeljati odgovornost za današnji čas. Na povezovalni značaj praznika je opozoril tudi sežanski župan Andrej Sila. Sporočilo *»Primorska presega delitve«* je bilo zato eno od osrednjih sporočil letošnje prireditve.

Preplet glasbe, petja in poezije

Na odru in prizorišču so se prepletali glasba, petje, ples, poezija in druge umetniške oblike. Nastopili so Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, združeni primorski pevski zbori, pevski zbori kraških in brkinskih osnovnih šol in združeni pihalni orkester Krasa in Brkinov. S svojimi nastopi so praznični program soustvarili Iztok Mlakar, Drago Mislej - Mef, Tinkara Kovač in skupina Špatula. Predstavili so se primorske plesne šole in mažoretke, taborniki, skavti, letalci in padalci, poseben pečat pa je prireditvi dala Lipiška jahalna šola. Prav v tej raznovrstnosti je bilo mogoče prepoznati moč Primorske. Na enem mestu so se srečali različni kraji, generacije in načini izražanja, vendar z istim občutkom pripadnosti. Od Trsta in Krasa do Goriške, Vipavske doline, Brkinov in slovenske Istre je proslava povezala območje, ki ga je skozi zgodovino zaznamoval boj za obstanek in pravico do lastne identitete.

Leto Srečka Kosovela

Pomembno mesto so imeli praporščaki veteranskih in domoljubnih organizacij. Njihovi prapori so bili več kot slovesen simbol. Bili so vidna povezava med generacijami, med tistimi, ki so se v preteklosti borili za svobodo, in nami, ki danes živimo v državi, za katero so si prizadevale številne generacije. Njihova prisotnost je bila zato tudi opomin, da zgodovinskega spomina ne smemo prepustiti pozabi. Letošnja proslava je bila povezana tudi z letom Srečka Kosovela. Njegova misel *»Jaz sem smehljajoča se luč novemu življenju«* je dobila posebno simbolno mesto. Kosovel je znal v kraški pokrajini prepoznati lepoto domače zemlje, hkrati pa je občutil tesnobo časa, v katerem je bila slovenska beseda ogrožena in preganjana. Njegova beseda ostaja pomemben del primorske kulturne in narodne zavesti. Ob prazniku priključitve Primorske k matični domovini se zato ne spominjamo le enega zgodovinskega datuma. Spominjamo se poti do svobode, vseh, ki so jo prehodili, in žrtev, ki so bile zanjo potrebne. Spominjamo se tistih, ki so se uprli fašizmu, branili svoje ime, jezik in pripadnost ter se v narodnoosvobodilnem boju borili za svobodo. Svoboda, mir, solidarnost in človekovo dostojanstvo niso pridobitve, ki bi bile za vedno zagotovljene. Vsaka generacija jih mora znova potrjevati in braniti z vsakdanjim ravnanjem. Prav zato je pomembno, da mladi poznajo zgodovino in razumejo, zakaj je bila pot do svobode tako težka in zakaj je treba nasprotovati vsem oblikam fašizma, nacizma, sovraštva, nasilja in nestrpnosti. V tem smislu je pomembno tudi sporočilo, ki ga nosi spomin na leto 1943. Takrat je bila jasno izražena zahteva po združitvi slovenskega Primorja z matično slovensko deželo, pozneje pa je bila usoda Primorske določena tudi v zapletenih mednarodnih in povojnih okoliščinah. Zgodovinski spomin zato ni le pogled nazaj, temveč tudi zavedanje, da so jezik, kultura, pripadnost, mir in svoboda vrednote, ki jih moramo znati varovati in spoštovati.

Manja Konkolič

NADALJEVANJE S STRANI 1

Iz trpljenja v preteklosti v prijateljstvo prihodnosti

Na kraju spomina in trpljenja, na spominskem pokopališču taborišča Kampor, je bila prireditev namenjena zavedanju, kako globoko so povezane zgodbe Raba in Kočevskega. Pred več kot osemdesetimi leti je bila ta povezava zapisana v bolečini. V taborišču Kampor so bili zaprti številni prebivalci Kočevskega, številni med njimi pa so svojo zadnjo pot končali prav v tem kraju. Toda iz tega težkega in žalostnega poglavja skupne zgodovine je skozi desetletja zraslo nekaj dragocenega, prijateljstvo med ljudmi, ki je preraslo v uradno pobratenje obeh občin leta 1986. Letos tako mineva že 40 let pobratenja Kočevja in Raba. Štirideset let prijateljstva je dokaz, da lahko tudi iz kraja, zaznamovanega z bolečino, zrastejo vezi sodelovanja in skupnega prizadevanja za mir.

Delegacija ZZB NOB Slovenije je položila venec tudi k spomeniku borcem v mestu Rab in k spomeniku braniteljem v zadnji vojni.

Župan mesta Rab **Nikola Grgurić** je v svojem govoru poudaril, da Rab v duhu prijateljstva in sprave podaja roko vsem, ki nam morda niso podobni; vsem, ki imajo drugačne navade, drugačno tradicijo in vse drugo, kar jih kot narod zaznamuje. Podajajo jim roko z željo in sporočilom, da je to način življenja, ki ga želimo za vse nas in za naše otroke. Svoj govor je sklenil z besedami: »Ker vas iz leta v leto srečujem, verjamem, da se spremembe dogajajo. Verjamem, da so mogoče. Verjamem, da lahko družba živi drugače, kakovostneje in vedno bolje.«

Andrej Mladenovič, podžupan občine Kočevje, je v svojem govoru poudaril skupno negovanje spomina in opozoril, da ne želi govoriti samo o tem, kar se je na Rabu zgodilo med vojno. Govoril je predvsem o tem, kaj so ljudje z Raba in Kočevskega naredili s tem spominom. V desetletjih po vojni so se nekdanji interniranci vračali na Rab, tokrat po svoji volji. Z njimi so prihajali svojci in ljudje, ki so razumeli, da spomin ne preživi sam od sebe. Nekdo ga mora nositi, nekdo mora zgodbo povedati še enkrat in naslednji generaciji pojasniti, zakaj tega kraja ne smemo pozabiti. Pomembno pa je, da smo vsi postali varuhi spomina. Veseli ga, da so to postali tudi prebivalci Raba, predstavniki mesta, društva, ustanove in posamezniki, ki niso dovolili, da bi Kampor izginil iz našega skupnega spomina.

Navzoče je med drugimi nagovoril tudi predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**, ki je poudaril, da se je nujno spominjati težkih časov skupne zgodovine, saj je zgodovina naša učiteljica. V duhu sprave je na začetku prireditve k spomeniku taboriščnikom položil spominski venec skupaj s predstavnikom italijanske partizanske organizacije ANPI **Dinom Spangherom**. Je pa v svojem govoru opozoril tudi na nedavne predloge desnice, da se znova spremeni ime praznikov priključitve Primorske in Prekmurja s poimenovanjem vrnitev. »Se lahko vrnemo k Mussoliniju, se lahko vrnemo k fašistični Italiji, Avstro-Ogrski ali komu? Mi ne dovolimo politiki, da nas spet vleče v mračnjaštvo, kajti tako početje vleče narod v mračnjaštvo. Zelo mi je žal, da moram te besede uporabiti tu, vendar se točno to dogaja. Mi ne bomo tiho, kajti te države niso ustanovili domobranci in je niso ustanovili fašisti, ampak partizani.«

V kulturnem programu sta se prepletala sporočilo in zaveza, da spomin na Kampor ne sme ostati zaprt v preteklosti. Vsakič, ko človeku vzamejo dostojanstvo, ko civilista ubije bomba, ko otrok umre od lakote ali ko človeka preženejo iz njegovega doma, se pred nami znova pojavi isto vprašanje: bomo pogledali proč? Ni treba izbrati strani politike ali države. Ni treba sovražiti tistih, ki mislijo drugače. Treba je izbrati stran človeka. Stran človekovih pravic. Stran tistih, ki verjamejo, da ima vsak človek pravico do življenja, svobode, doma in dostojanstva. Kajti nekoč, ko bo tudi naš čas postal zgodovina, nas bodo vprašali: kaj ste storili, ko ste vedeli? Zato se spominjamo Kamporja. Ne samo zato, da bi žalovali za mrtvimi, ampak zato, da bi zaradi njih znali bolje živeti med živimi.

11. septembra 1943 so taboriščniki osvobodili italijansko fašistično taborišče Rab, v katerem je v letih 1942 in 1943 trpelo okoli 15.000 taboriščnikov, večinoma Slovencev, Hrvatov in Judov.

Prireditve se je udeležilo več kot 300 obiskovalcev, predvsem iz Slovenije. Za kulturni program so poskrbeli člani recitatorske skupine Reci iz Slovenskega prosvetnega društva Bazovica z Reke, operna pevka Dajana Lupić, moški pevski zbor Svoboda iz Kočevja in Klapa Rab. Scenarij in režija sta bila v rokah Iztoka Pipana in TV Medvode, voditelja slovesnosti pa sta bila Irena Ivić in Urban Pipan.

Iztok Pipan, foto: Jani Alič

SKUPNA IZJAVA *predsednika Zveze združenj borcev za vrednote NOB Marijana Križmana in poslancev Državnega zbora Republike Slovenije*

Primorska in Prekmurje nista keglja skrajne desnice

Ob današnjem (3. september) dogajanju na seji Odbora za gospodarstvo, kjer je koalicijska večina ob sprejemanju praznika Triglava z amandmaji spremenila poimenovanji praznika Primorske in praznika Prekmurja, izražamo globoko razočaranje in ogorčenje.

Iz imen obeh praznikov je bila danes izbrisana beseda »priključitev« in vrnjeno je staro poimenovanje. Zgodilo se je mimo opozoril Zakonodajno-pravne službe Državnega zbora RS, mimo poslovnika in mimo vsakršne javne razprave. Tako občutljivo identitetno vsebino so pretihotapili skozi amandmaje k povsem drugemu zakonu.

Naj bo jasno, ne oporekamo pravici večine, da odloča, to je demokracija. Oporekamo strahopetnosti. Načinu, kako je bil zakon vložen in kako je bil voden celoten postopek. Tam, kjer bi morali biti javna obravnava, soočenje argumentov in pošten odgovor na vprašanje, zakaj sploh spreminjamo nekaj, kar smo pravkar uzakonili, sta bili tišina in bližnjica. Predvsem pa oporekamo temu, kar se prepogosto zgodi. O našem spominu, ljubezni do pokrajine odločajo iz Ljubljane. Ne vprašajo nas, kaj in kako, čeprav to poudarjajo v vsakem stavku.

Naj bo jasno, ne oporekamo pravici večine, da odloča, to je demokracija. Oporekamo strahopetnosti. Načinu, kako je bil zakon vložen in kako je bil voden celoten postopek.

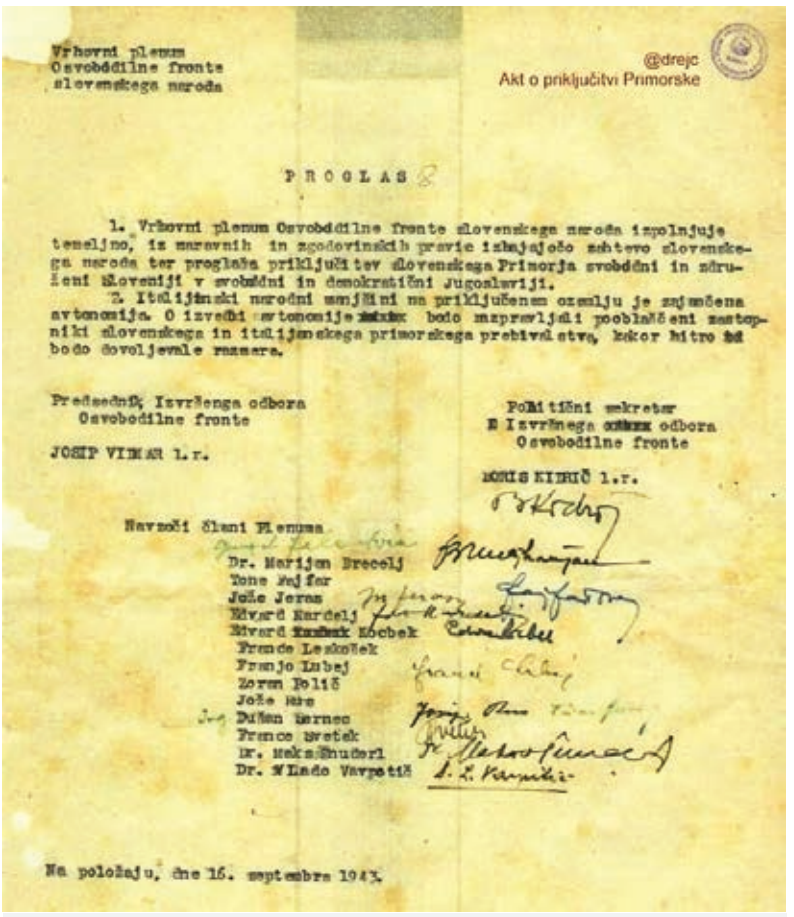

Vrhovni plenum
Osvobodilne fronte
slovenskega naroda

@drejc
Akt o priključitvi Primorske

P R O G L A S

1. Vrhovni plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda izpolnjuje temeljno, iz moralnih in zgodovinskih pravic izhajajočo zahtevo slovenskega naroda ter proglaša priključitev slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokratični Jugoslaviji.
2. Italijanski narodni manjšini na priključenem ozemlju je zajamčena avtonomija. O izvedbi avtonomije bodo razpravljali pooblaščeni zastopniki slovenskega in italijanskega primorskega prebivalstva, kakor hitro bodo dovoljevale razmere.

Predsednik Izvršnega odbora
Osvobodilne fronte
JOSIP VIDMAR l.r.

Politični sekretar
Izvršnega odbora
Osvobodilne fronte
BORIS KIDRIČ l.r.

Navzoči člani Plenuma
Dr. Marijan Brecelj
Tone Fajfar
Jože Jeras
Edvard Kardelj
Edvard Kocbek
France Leskošek
Franjo Lubej
Zoran Polič
Jože Rus
Dušan Sernec
Franc Snoj
Dr. Aleš Stuchly
Dr. Vlado Vavpotič

Na položaju, dne 16. septembra 194X.

Akt o priključitvi Primorske

Naj bo jasno, ne oporekamo pravici večine, da odloča, to je demokracija. Oporekamo strahopetnosti. Načinu, kako je bil zakon vložen in kako je bil voden celoten postopek. Tam, kjer bi morali biti javna obravnava, soočenje argumentov in pošten odgovor na vprašanje, zakaj sploh spreminjamo nekaj, kar smo pravkar uzakonili, sta bili tišina in bližnjica. Predvsem pa oporekamo temu, kar se prepogosto zgodi. O našem spominu, ljubezni do pokrajine odločajo iz Ljubljane. Ne vprašajo nas, kaj in kako, čeprav to poudarjajo v vsakem stavku.

Na seji smo bili prekmurski in primorski poslanci prisotni. Glasno smo opozarjali, da to ni volja ljudi, ki jih zastopamo, Prekmurk in Prekmurcev, Primork in Primorcev. Preslišali so nas.

Isti, ki so danes govorili o pomembnosti Prekmurja in Primorske, o tem, kako pomemben del skupne domovine smo in kako smo »vsi skupaj«, sredi avgusta niso našli poti na slovesnosti v Prekmurju. Odkrito se sprašujemo, ali bodo čez nekaj dni zbrali pogum in prišli na proslavo v Lipico.

Zgodovinski spomin ni predmet nočnih amandmajev in političnega obračunavanja. Spoštovanje do ljudi, njihove pokrajine in njihove zgodovine se ne dokazuje z lepimi besedami ob praznikih, temveč s poštenim postopkom in s prisotnostjo takrat, ko to šteje. Zato ne bomo molčali. Sklicali bomo tudi sestanek poslank in poslancev iz Primorske in Prekmurja, da oblikujemo jasno in skupno stališče, še preden bo točka na seji državnega zbora.

Marijan Križman, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB
Matej Grah, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
mag. Meira Hot, poslanka Državnega zbora Republike Slovenije
Dejan Süč, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
Damijan Bezjak Zrim, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
Matjaž Han, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
dr. Martin Premk, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
Ljubljana, 3. september 2026

NADALJEVANJE S STRANI 1

Proti razgradnji temeljnih civilizacijskih in ustavnih vrednot

Obenem pa uvaja kategorijo superupokojencev z dvojnim statusom, ki bodo lahko še naprej delali in ob tem dobivali polno pokojnino. Referendum o intervencijskem zakonu torej odloča tudi o tem, ali bodo ljudje v pokoj pregnani prezgodaj in kot ostareli reveži vrženi v vse bolj privatizirano zdravstvo. Uresničevanje tega zakona bi še pospešilo povečevanje neenakosti in socialnih razlik med državljani.

Skupni imenovalec vseh napovedanih referendumov je, da je treba glasovati PROTI. Trije posvetovalni referendumi 11. oktobra so predvsem manever vladajoče politike, s katerim želi zamegliti bistvo odločanja proti politični policiji. Posvetovalni referendumi so skrajno populistični in vlade k ničemur ne zavezujejo. Najhuje pa je, da teptajo temeljne civilizacijske vrednote: družbeno solidarnost, enakost in enakopravnost državljanov, pravno varnost, človekove pravice, pravico do obveščenosti in resnice. Za razvojne težave, ki bi jih morala reševati vlada, iščejo grešne kozle med družbeno najšibkejšo skupino prejemnikov socialnih pomoči, med priseljenci, ki opravljajo najtežja in najslabše plačana dela in enakovredno prispevajo v naše javne blagajne, ter med novinarji, ki razkrivajo njihove nečedne posle.

Taki protisocialni in ksenofobni politiki moramo izreči odločen NE tudi v imenu vrednot, za katere se zavzemamo v ZZB NOB. To bomo storili na prihodnjih referendumih, na lokalnih volitvah ter na naših in drugih javnih zborovanjih. S tem samo potrjujemo, da naj v demokraciji oblast pripada ljudstvu.

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Proti novemu gestapu

Pred nedavnim smo med številnimi brezplodnimi razpravami v državnem zboru poslušali tudi besedičenje predstavnikov koalicije o »treh totalitarizmih«: nacizmu, fašizmu in komunizmu. Enačenje teh treh ideologij, ne pa »totalitarizmov«, je za desnico že dolga leta del neke nerazumljive propagande, očitno namenjene zgolj temu, da bi se lahko olepšalo nacifašizem ter se tako opravičevalo sodelovanje z okupatorjem med drugo svetovno vojno. A dejstvo je, da sta fašizem in nacizem ideologiji, ki temeljita na sovraštvu in nasilju do vsega drugačnega, tudi do celotnih drugih ras. Komunizem se zavzema za enakost in pravičnost med ljudmi oziroma za družbo, v kateri bi bila proizvodna sredstva v javni lasti. Zgodovina seveda dobro ve, da so bili v imenu vseh ideologij, religij ali družbenih ureditev storjeni številni zločini in krivice. Toda uničevalna taborišča s plinskimi celicami in krematoriji ter druge najhujše zločine proti človeštvu sta s svojo nasilno naravo povzročila nacizem in fašizem. O nacističnih, fašističnih in seveda domobranskih zločinih je »desnica« navadno tiho ali pa jim poskuša zmanjšati pomen s primerjavami z drugimi zločini. A izbrati zgolj tiste temne strani in zločine, ki ustrezajo določenemu političnemu prepričevanju, je zavajanje ljudi in zloraba zgodovine. Nekateri predstavniki ljudstva iz »najbolj poštene stranke« se niti ne ustavijo zgolj pri »selektivnem« zgodovinskem spominu, ampak si nekatera zgodovinska dejstva, celo besede zgodovinskih osebnosti, preprosto kar izmišljujejo. V navadnem pogovoru bi temu rekli laganje, ker pa govorimo o zgodovini, se temu lepše reče ponarejanje zgodovine. Že v času razsvetljenstva, ko sta znanost in resnica začeli dobivati veljavo, so ugotovili, da je »ponarejanje zgodovine naredilo več škode razvoju človeštva kot katera koli druga človeštvu znana stvar«.

Prav »najbolj poštena stranka«, ki v državnem zboru rada začenja brezplodne zgodovinske razprave o »totalitarizmih«, je sama najbolj totalitarna parlamentarna stranka.

V državnem zboru pa določeni predstavniki ljudstva svojih ponaredkov zgodovine ne uporabljajo zgolj za zavajanje ljudi, ampak za hujskanje, ustvarjanje delitev in spodbujanje sovraštva. V »najbolj pošteni stranki« v državnem zboru je prav hujskanje ljudi njihovo glavno početje in tu je zgodovina samo eno področje za hujskanje. Če podrobno poslušamo »izvajanje« desnice v državnem zboru, gre za hujskanje vsega proti vsemu in vseh proti vsem: podeželja proti mestu, manj izobraženih proti bolj izobraženim, vernih proti neverujočim, manj premožnih proti bolj premožnim, podjetnikov proti javnim uslužbencem, gospodarstvenikov proti nevladnim organizacijam, pa hujskanje proti migrantom, proti istospolno usmerjenim, proti vsem drugačnim, le da prinaša delitve in s tem sovraštvo, ki ga vidijo kot politično korist, brez katere ne bi dolgo obstajali. Tako kot so počeli nacisti po znanem fašističnem načelu »kdor ni z nami, je proti nam«, povsod iščejo svoje sovražnike – prave ali domnevne. Prav »najbolj poštena stranka«, ki v državnem zboru rada začenja brezplodne zgodovinske razprave o »totalitarizmih«, je sama najbolj totalitarna parlamentarna stranka, saj želi imeti totalno oblast in nadzor nad vsem, čeprav je izgubila na volitvah. Na vsak način bi rada imela »totalno« oblast nad vsemi ljudmi ter odločala, kaj naj mislijo, kaj naj delajo in kako naj se obnašajo. Po vzoru nacistov bi si radi podredili znanost, gospodarstvo, kulturo ter tudi državno upravo, kjer bi radi odpustili več kot 50.000 »levičarjev«. Poslali bi jih radi v gospodarstvo, morda imajo v mislih prisilno delo, kakršno smo poznali v času druge svetovne vojne, ko so naša dekleta in fante vozili v Nemčijo delat v vojnem gospodarstvu.

Ker imajo v svojih rokah »škarje in platno« in lahko delajo, kar hočejo, kot nam je bilo lepo razloženo, so si seveda podredili tudi policijo, vojsko in obveščevalne službe. A očitno vse to še ni dovolj, zdajšnja oblast si želi še svojo politično policijo oziroma svoj gestapo po nacističnem vzoru za lažji pregon vseh, ki se z njimi ne strinjajo. Zato so vložili nov zakon o parlamentarni preiskavi, ki bo dovolil, da se po vzoru gestapa preiskuje vsakogar, ki se ne strinja z novo oblastjo, in po katerem preiskovani nima možnosti zaščite. Proti temu zakonu je bilo na srečo zelo hitro zbranih dovolj podpisov, da bomo o njem odločali na referendumu. Seveda si ga nova oblast ne želi, zato je poleg njega dodala tri svoje referendume za hujskanje o svojih domnevnih sovražnikih, kot so tujci, novinarji javne televizije in prejemniki podpor, po vzoru nacistov in fašistov. A nacizem in fašizem, kjer koli ali kadar koli se pojavita, zaradi svojega nasilja in sovražnosti vedno povzročita tudi upor. Ljudje se bodo vedno upirali nasilju in nepravičnosti, zato se bodo uprli tudi na prihajajočem referendumu oziroma referendumih, na katerih je odločitev preprosta: **štirikrat proti.**

USTANOVA DR. ŠIFTARJEVA FUNDACIJA

Zakaj in koga moti prekmurski praznik?

V Ustanovi dr. Šiftarjeva fundacija pozorno spremljamo razprave v državnem zboru (DZ) o dopolnjevanju in spreminjanju Zakona o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji.

Veseli smo bili dopolnitve, ki jo je DZ sprejel v prejšnjem mandatu o dopolnitvi zakonske opredelitve imena »prekmurskega praznika«, saj je pomenila uresničitev široko sprejetega širšega poimenovanja tega praznika v okviru počastitve 100. obletnice sprejema odločitve na pariški mirovni konferenci o usodi Prekmurja leta 2019.

Naša Ustanova je bila od začetka priprav v letu 2018 dejavno in intenzivno vključena v delovanje v zvezi z zaznamovanjem tega jubileja, vključno z razpravami o dopolnjevanju zakonske opredelitve praznika. Zato smo izjemno negativno presenečeni ob predlogu in sprejetju amandmaja, s katerim naj bi se spremenili zakonski opredelitvi »primorskega« in prekmurskega« praznika, in to ob ignoriranju utemeljenih opozoril zakonodajno-pravne službe DZ in obstrukciji poslancev sedanjih treh opozicijskih strank ter brez upoštevanja kakršnih koli resnih vsebinskih argumentov in utemeljitev.

Kajti kot take nikakor ni mogoče sprejeti netočne in zavajajoče obrazložitve amandmaja za črtanje zakonske dopolnitve o »priključitvi Prekmurja«, da se zgolj v izvorno obliko poimenovanja vračata tudi praznika združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom ter vrnitev Primorske k matični domovini. Od leta 2005 se je v Sloveniji ustalilo enotno praznovanje, ki je za spominjanje in spoštovanje njune vsebine tako zelo pomembno. Poimenovanje praznikov je ostalo nespremenjeno skoraj 20 let, državljani pa so praznika s svojima imenoma dobro sprejeli.

Sprašujemo se, ali predlagatelji amandmaja ne poznajo ali namenoma ignorirajo zaključno Poročilo o obeleževanju 100. obletnice, ki so ga sprejeli leta 2020 Odbor za obeleževanje 100. obletnice priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, Svet pomurske razvojne regije in častni odbor, ki ga je imenovala vlada RS, in vse, kar je bilo povezano z zaznamovanjem 100. obletnice in takrat široko sprejeto širšo opredelitev »prekmurskega zakona«.

Upravičeno se sprašujemo, v imenu koga in česa je utemeljen obravnavani amandma, in ugotavljamo, da znova ignorirajo ustavno določbo, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršna koli navodila (82. člen), kar pa jih ne odvezuje spoštovanja Resolucije o normativni dejavnosti, ki jo je sprejel DZ že pred leti in bi morala biti ena temeljnih zavezujočih osnov delovanja DZ – in tudi vlade – in tako vsiljujejo rešitve brez kakršnih koli predhodnih razprav z neposredno prizadetimi, preverjanjem podpore na terenu na Primorskem in v Prekmurju kakor tudi posvetov s stroko. Tako tudi v tem primeru gre za brezobzirno uporabo formalizirane politične moči, in to po skrajšanih oz. hitrih zakonodajnih postopkih, ko zanje ni nobenih utemeljenih razlogov.

Ob koncu pa naj poudarimo, da je osrednji spomenik, postavljen v Murski Soboti ob praznovanju 100. obletnice sprejema odločitve na pariški mirovni konferenci o usodi Prekmurja, posvečen »priključitvi Prekmurja in združitvi prekmurskih Slovencev z matičnim narodom«.

Marjan Šiftar, predsednik

83. OBLETNICA OSVOBODITVE

Italijanska taborišča na Molatu in Zlarinu

Na jadranskem otoku Molat so 15. septembra pripravili spominsko slovesnost ob 83. obletnici osvoboditve italijanskega fašističnega koncentracijskega taborišča Molat. Udeležila se je je tudi delegacija ZZB NOB Slovenije, in sicer na povabilo Združenja taboriščnikov iz Dalmacije v Mussolinijevih fašističnih koncentracijskih taboriščih (LIDUMKOL) iz Zadra. Poleg potomcev taboriščnikov so bili na slovesnosti prisotni predstavniki protifašističnih in veteranskih organizacij iz Hrvaške, Slovenije in Italije ter Zadrske županije, mesta Zadar in otoških mestnih odborov.

Delegacija ZZB NOB Slovenije je položila venec na pokopališču taboriščnikov na Molatu.

Polaganje cvetja pri spomeniku v Jadovni

Udeleženci spominske slovesnosti so iz pristanišča Molat najprej odšli do spomenika padlim borcem in umrlim v taboriščih z otoka Molat, zatem do mestnega pokopališča, kjer so bile pokopane prve žrtve taborišča, nazadnje pa do pokopališča taboriščnikov, kjer je 62 množičnih grobnic. Osrednja slovesnost s kulturnim programom je bila pri stavbi v zalivu Jazi, kjer je bil med vojno štab taborišča, v njej pa je Združenje LIDUMKOL, ki ga vodi profesor Vladimir Alavanja, uredilo razstavo, ki že pet let v okviru Molatskega poletja pripoveduje o italijanskih taboriščih od Mamule v Črni gori do Visca in Gonarsa v Italiji ter Raba na Hrvaškem.

Zbrane je v imenu delegacije ZZB NOB Slovenije nagovoril član predsedstva in predsednik Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja Janez Alič, ki je posebej poudaril, da se je slovenski narod z Osvobodilno fronto in partizanskim bojem uvrstil med narode, ki imajo neizbrisno in častno mesto v veliki zavezniški koaliciji zmagovitega boja zoper fašizem in nacizem med drugo svetovno vojno. Poudaril je še, da vsako leto organizirajo več kot 130 pohodov, 400 proslav in 600 komemoracij po Sloveniji na mestih pomembnih dogodkov, kjer danes stoji več kot 11.000 spomenikov, spominskih plošč in drugih obeležij. Prav tako se udeležujejo spominskih slovesnosti v nekdanjih koncentracijskih taboriščih na Hrvaškem, v Italiji, Nemčiji, na Češkem, Poljskem, v Bosni in Hercegovini ter na Madžarskem. Eno takšnih taborišč je tudi Molat. Ustanovili so ga 30. junija 1942, zaprli pa 7. septembra 1943. Skozi taborišče je šlo 20.000 otrok, žensk in moških, v njem pa je umrlo okoli 1000 taboriščnikov, predvsem zaradi lakote, bolezni in mučenja ter streljanja.

Pred prihodom na Molat je delegacija ZZB NOB Slovenije položila cvetje pred spomenik pobitim, med katerimi so bili pretežno Srbi, na **Jadovni** pri Gospiću. V kompleksu taborišča Jadovno, kamor spada tudi uvala Slano v Metajni na otoku Pagu, je bilo od 11. aprila do 21. avgusta 1941 pobitih in zaklanih ter vrženih v 32 brezen več kot 40.000 ljudi. Taborišče so zaprli Italijani. Ustaši so zadnjih 2123 taboriščnikov prepeljali v Jastrebarsko, Kruščico in Jasenovac.

Prav tako je delegacija slovenske borčevske organizacije obiskala otok Zlarin in pri spomeniku v nekdanjem koncentracijskem taborišču položila lovorjev venec. Taborišče Zlarin so odprli 23. marca 1943. V njem je bilo več kot 3000 moških od 15. leta starosti, ki so jih ujeli v množičnih aretacijah. Taborišče, v katerem je umrlo več kot sto ljudi – številni pa tudi v šibeniški bolnišnici ali na poti v druga taborišča po Italiji – so zaprli 19. junija 1943.

S. B.

Na taborišče na Zlarinu spominja samo spomenik.

IZOLA

Pesmi, pozdravi, recitacije

Kakor vsako leto se ob državnem prazniku priključitve Primorske k matični domovini že tradicionalno zberejo tudi stanovalci in zaposleni v Domu upokojencev Izola.

S pesmijo, pozdravi in recitacijami počastijo praznik, ki jim veliko pomeni. Tudi letos je bilo tako. Vse navzoče stanovalce, med njimi je kar nekaj članov Združenja borcev Izola, je pozdravil in nagovoril predsednik ZB Izola Slobodan Radujko. Prisotni so bili tudi člani organizacije TIGR.

Za kulturni program je kakor že mnogokrat doslej poskrbela Marjetka Popovski s svojo skupino Cvet v Laseh in Miranom Pečenikom na harmoniki. Partizanska in ljudska pesem je odmevala na dvorišču Doma. Pritegnila je tudi mimoidoče, predvsem pa stanovalce, ki so čustveno sodelovali pri petju. Zahvalili so se za čudovit dopoldan, poln sonca in praznika.

DI

ŠIPEK PRI GABRJU

Spomin na Šlandrovo brigado

Na Šipku pri Gabrju nad Blagovico je 9. avgusta potekala slovesnost ob 83. obletnici ustanovitve VI. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Slavka Šlandra. Slovesnosti smo se skupaj s številnimi drugimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami ter predstavniki občin kot soorganizatorji udeležili tudi člani ZB za vrednote NOB Kamnik.

Šlandrova brigada je bila ustanovljena 6. avgusta 1943 prav na območju Šipka. V njej so se povezali borci iz različnih slovenskih krajev, med njimi tudi s Kamniškega, iz Zasavja in Savinjske doline. Naloga brigade je bila boj proti okupatorju in njegovim prometnim povezavam, njena bojna pot pa je bila zaznamovana s številnimi težkimi spopadi in žrtvami.

Zbrane sta nagovorila županja občine Lukovica **Olga Vrankar** in slavnostni govornik **Marjan Križman**, predsednik ZZB NOB Slovenije. Oba sta poudarila pomen ohranjanja zgodovinskega spomina, spoštovanja žrtev ter vrednot miru, svobode in solidarnosti. Kulturni program je s slovensko himno in pesmimi sooblikovala klapa Sidro, slišali smo tudi verze partizanskih pesnikov Karla Destovnika - Kajuha, Petra Levca in Mateja Bora. Poseben pečat slovesnosti je dodala glasba partizanskih pesmi na harmonikah, ki so jih zaigrali Uroš Križman, Tone Habjanič in 97-letni Srečo Strehar. V spomin na padle borce so venec položili Olga Vrankar, Marjan Križman in Igor Kanižar.

Slovesnost na Šipku nas vsako leto znova spomni, da svoboda ni bila podarjena. Zanjo so posamezniki in cele generacije plačali visoko ceno. Zato je naša odgovornost, da njihov spomin ohranjamo in vrednote, za katere so se borili, prenašamo tudi na mlajše rodove.

Spomin naj ne deli. Naj povezuje. In naj nas opominja, da sta mir in svoboda vrednoti, za kateri si moramo prizadevati vsak dan.

Igor Kanižar

OB PRAZNIKU KRAJEVNE SKUPNOSTI ČRNOMELJ

Tradicionalno srečanje pri Vranoviškem mostu

Ob prazniku krajevne skupnosti Črnomelj smo se 11. avgusta tradicionalno zbrali pri Vranoviškem mostu, kjer smo počastili 85. obletnico prvega večjega oboroženega napada belokranjskih partizanov na italijanskega okupatorja. V noči z 11. na 12. avgust 1941 so partizani načrtovali iztirjenje italijanskega vojaškega vlaka in napad na posadko pri mostu. Napad zaradi premoči okupatorja ni uspel, vendar je bil pomemben mejnik organiziranega odpora v Beli krajini. Italijanski fašistični okupator se je takrat prvič soočil z akcijo domače partizanske enote, ki se je odkrito odzvala na okupacijo.

Slovesnost je tudi letos zaznamoval prihod Prve spominske belokranjske partizanske čete, ki ohranja spomin na pogum, tovarištvo in domoljubje generacije, ki se je uprla okupaciji. Zbrane sta nagovorila predsednica Združenja borcev za vrednote NOB, KO Črnomelj, Cvetka Aupič in župan občine Črnomelj Andrej Kavšek, zgodovinski spomin pa je dopolnil kulturni program z recitacijami.

Župan Andrej Kavšek je v nagovoru spomnil na misel Johanna Wolfganga von Goetheja, da si svobodo in življenje zasluži le tisti, ki ju mora vsak dan znova osvajati. Misel je povezal s sporočilom, da svoboda ni nekaj, kar je enkrat priborjeno in nam je nato za vedno zagotovljeno. Za svobodo se moramo zavzemati vsak dan: z dejanji, odgovornostjo do skupnosti in tudi s pripravljenostjo, da se postavimo zanjo, ko je ogrožena.

Prav s tem se je povezala rdeča nit letošnje slovesnosti: zemlja, skupnost, odpor. Zemlja kot dom, skupnost kot moč ljudi, ki znajo stopiti skupaj, in odpor kot opomin, da moramo vrednote, v katere verjamemo, znati tudi braniti.

Ob tej priložnosti se je predsednica krajevne skupnosti Črnomelj posebej zahvalila Združenju borcev za vrednote NOB Črnomelj za odlično sodelovanje v zadnjih štirih letih ter vsem, ki s svojim delom pomagajo ohranjati zgodovinski spomin in graditi povezano lokalno skupnost.

Naj zato 11. avgust ostane simbol poguma, spomina in moči skupnosti. Predvsem pa naj bo opomin, da svoboda ni samoumevna. Vsaka generacija jo mora po svoje znati ohraniti in braniti.

Jana Jerman

17. SREČANJE NA ŽLANU

Spomin na Franca Podlipnika

Tradicionalno že 17. srečanje je tokrat potekalo 7. avgusta. Bilo je ne le slovesno, ampak tudi polno zanosa in prepričanja, da med ljudmi še ostajajo človečnost, zaupanje, prijateljstvo in kultura sobivanja.

Slovesnost je bila posvečena Francu Podlipniku, prvemu talcu v Bohinju. Naj spomnimo, da je Franc stopil v vrste borcev upora takoj ob prihodu okupatorja, aprila 1941. Zbiral je orožje in se skupaj s somišljeniki pripravljal na organiziran upor. Žal pa je bil v njihovih vrstah izdajalec. Že konec junija 1941 so orožniki Franca aretirali, odpeljali v begunjske zapore in ga 9. avgusta 1941 usmrtili v skupini devetih talcev v Dragi. Truplo so odpeljali v krematorij v avstrijskem Gradcu.

Pred začetkom slovesnosti je delegacija k spominskemu obeležju na rojstni hiši Franca Podlipnika na Žlanu položila lovorjev venec. V delegaciji so bili: Danica Mandeljc, predsednica Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Radovljica, Mojca Černe, predsednica Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Bohinj, in Martin Gorišek, tajnik Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Bohinj.

Člani Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Bohinj so skupaj s kulturniki gledališča 2B in Ženskim pevskim zborom Kulturnega društva Bohinj pripravili odličen kulturni program.

Predsednica KO ZB Bohinj Mojca Černe je ob začetku pozdravila vse prisotne, goste in praporščake. V uvodnem pozdravu je povedala, da v organizaciji počnejo tudi marsikaj, kar ni zapisano v statutu: *»V statutu namreč ne piše, da se bomo morali braniti pred fašizmom, da bomo morali vzdrževati osnovne človeške vrednote, ohranjati slovenski jezik in se braniti pred primitivizmom, ki ima največ privržencev prav v parlamentu.«*

Naj spomnimo, da je Franc stopil v vrste borcev upora takoj ob prihodu okupatorja, aprila 1941. Zbiral je orožje in se skupaj s somišljeniki pripravljal na organiziran upor. Žal pa je bil v njihovih vrstah izdajalec.

Osrednji govornik je bil novinar in publicist, skorajda Bohinjec, **Matej Šurc**. Odličen govor, prava ofenziva! V uvodu se je dotaknil dogodka, zaradi katerega smo se zbrali, in nadaljeval s kritičnim pregledom zdajšnjega političnega dogajanja. Matej Šurc nima dlake na jeziku – okrca vse in vsakogar, ki si to zasluži. Opozoril je na nevarnost trenutne politike, na ignoranco izraelske politike v odnosu do Palestincev, na skrb vzbujajoče širjenje fašizma po Evropi.

»Partizanstvo je vrednota, domobranstvo je sramota,« je uporabil misel umetnice Svetlane Makarovič in nadaljeval: »To, kar počnete fantje praporščaki, je – klobuk dol! Vsa pozornost velja partizanskemu uporu in boju, zato smo danes tukaj!«

Deležni pa smo bili še enega prijetnega presenečenja. Matej Šurc je s seboj pripeljal Svetlano Makarovič, neutrudno borko za rdečo zvezdo! Druženje z njo je bilo nadvse prijetno in navdihujoče. Razdelila nam je rdeče zvezde in priponke s palestinsko zastavo.

Druženje z več kot 100 obiskovalci je bilo spoštljiv poklon preteklosti, dogodkom, ki so nas globoko zaznamovali ter nas vedno znova opominjajo, da svoboda, spoštovanje naroda, izražanje v materinem jeziku in bivanje v tako lepem kraju niso nekaj samoumevnega. Vse našteto je bilo priborjeno z veliko krvi in odrekanja. Ohranjajmo spomin in dejanja!

Mojca Černe

KOLUMNA

Jože Poglajen

Pozor, lomljivo!

Naslednje mesece bo poleg poplave referendumov obarval vladni preobrat v odnosih z Izraelom, ki se je nazorno pokazal, ko je Slovenija blokirala sprejetje deklaracije Evropske unije z obsodbo nezakonite gradnje novih izraelskih naselij na leta 1967 okupiranem palestinskem Zahodnem bregu ob reki Jordan. Predsednik izraelske vlade Netanjahu je to potezo slovenske vlade javno pohvalil, sledilo je odprtje izraelskega veleposlaništva v Ljubljani v bližini ministrstva za obrambo in sedeža vojaške obveščevalno-varnostne službe. Pred tem je ta obrat v odnosih z izraelskim režimom nakazovalo sprenevedanje vladajočega SDS glede obiskov agentov izraelske agencije Black Cube na sedežu stranke in vpliva te agencije na izid volitev pri nas ter preprečevanju preiskav o tem.

Slovenski veto na deklaracijo je osupnil druge člane Unije, kajti Slovenija je veljala za eno najostrejših kritikov nasilja izraelske vojske nad Palestinci v Gazi in tudi na Zahodnem bregu. Poznavalci pravijo, da vse to ne bo minilo brez posledic za Slovenijo, ki se navadno – kot pri Orbanovi Madžarski – pokažejo v obliki odtegnitve denarja iz evropskih skladov. Morda te posledice ne bodo sledile takoj in bo Unija s sankcijami počakala na morebiten poraz Netanjaha na skorajšnjih volitvah v Izraelu in Janšev odziv na to.

Proizraelski salto mortale ne bo ostal zgolj v okviru slovenske zunanje politike in še posebej z Evropsko unijo, ampak ima lahko tudi za Janšo neugodne notranjepolitične posledice.

Proizraelski *salto mortale* ne bo ostal zgolj v okviru slovenske zunanje politike, torej odnosov z drugimi državami in še posebej z Evropsko unijo, ampak ima lahko tudi za Janšo neugodne notranjepolitične posledice. Blokade evropskega denarja za Madžarsko zaradi Orbanovega soliranja so bile eden od pomembnih razlogov za njegov poraz na volitvah. Če bo finančno kaznovanje doletelo tudi Slovenijo, se tega tudi Janševi volivci ne bi ravno razveselili. Ne samo morebitne sankcije, javno prijateljevanje Janševe vlade z izraelsko vlado, ki ima na vesti več deset tisoč pobitih Palestincev v Gazi, med njimi 20.000 otrok, pomembno kroji javno mnenje v nasprotni smeri od podpore vladni politiki. Po zadnji raziskavi Mediane samo 17 odstotkov vprašanih podpira Janševo politiko prijateljskih odnosov Slovenije z Izraelom.

Kar niti ni nič čudnega, če šefica izraelskega veleposlaništva Rut Kohen-Dar javno obtožuje protisemitizma prejšnjo Golobovo vlado. Spominja jo, pravi, na temačne dni propagande iz 70. let v Sovjetski zvezi ali celo na čas pred tem. Zaradi tega, nadaljuje veleposlanica, so se neprijetno počutili v Sloveniji živeči Judje. Po njenem prepričanju obtožbe o nasilju Izraelcev v Gazi temeljijo na lažeh, teorijah zarot in propagandi, ki jo učinkovito širijo sovražniki. Izrael pa da ni vpleten v nič drugega kot v zaščito lastnega civilnega prebivalstva in ustvarjanje varnega okolja, do katerega je upravičeno vsako človeško bitje! No, takih cvetk je v tem intervjuju še kar nekaj.

Kritična javnost tudi ni pozabila »naključja«, da je do preobrata v odnosih z Izraelom prišlo, ko je na dan prišla afera o vmešavanju izraelske agencije sumljivega izvora Black Cube – lastniki so nekdanji izraelski agenti tajnih služb, ukvarjala pa naj bi se z »ustvarjalno inteligenco« – v slovensko predvolilno kampanjo na strani SDS. Zato prevladuje mnenje, da je Netanjahu zdaj Janši za to pomoč in svetovanje izstavil račun. Nekateri gredo še dlje in namigujejo, da ima izraelska varnostno-obveščevalna služba podatke in informacije, katerih objava bi močno kompromitirala sedanjega predsednika vlade. Da torej Janšo držijo v šahu in mora delovati, kot mu ukažejo. To res spominja na poceni vohunske romane, a čisto brez podlage te trditve tudi niso. O izraelskem obratu slovenske zunanje politike v koalicijski pogodbi sedanje Janševe vlade ni niti besede. Janševi koalicijski partnerji so vse to sprejeli z zgovornim molkom. Javnih ugovorov nismo slišali, pohval in izrazov strinjanja pa tudi ne. To napeljuje na misel, da gre res za Janševo solistično akcijo.

Opozicija, spodbujena z množičnimi protesti in demonstracijami po ljubljanskih ulicah, je zoper Janšo takoj vložila ustavno obtožbo, zoper zunanjega ministra pa interpelacijo. Upoštevajoč razmerja v parlamentu za zdaj stvarnih možnosti za uspeh – da bi dosegla odhod obeh s položajev in volitve – nima. Raziskave kažejo, da bolj zmernim volivcem slovenske desnice to politično objemanje z Netanjahujem ni preveč všeč, vendar jih to verjetno ne bo napeljalo, da na volitvah glasujejo za koga drugega, se pa lahko zgodi, da na dan volitev ostanejo doma. Zato se nekateri že sprašujejo, ali Janšo čaka enaka usoda, kot je doletela Orbana. A bo treba na odgovor počakati do razpisa volitev. Redne bodo šele čez štiri leta, do takrat pa se lahko še marsikaj zgodi. Da bi prišlo do predčasnih, pa bi moralo za to glasovati vsaj še šest poslancev vladajoče koalicije. Oči javnosti so uprte predvsem v Demokrate in Resni.co ...

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (56)

Slike obeležij

Slike partizanskega spomenika na Partizanstvo.si

Na spletnem zemljevidu Partizanstvo.si je več kot **33.000 prosto dostopnih posnetkov obeležij.** Ker želimo povečati njihovo vidnost in zagotoviti trajno hrambo, jih nameravamo prekopirati v Wikimedijino Zbirko (angl. *Wikimedia Commons*), od koder jih zajame in uporabi Wikipedija. Obstoj na Wikipediji in sestrskih spletiščih je namreč jamstvo za njihovo preživetje, hkrati pa naša kulturna izkaznica.

V oči bode skromno število spomenikov na slovenski Wikipediji. Wikipedisti vemo, da je to zaradi **zadrte slovenske avtorske zakonodaje**, ki ne vsebuje člena o *svobodi panorame*, to je pravice objaviti posnetek umetniškega dela, ki stoji na javnem mestu; po zakonodaji nekaterih sosednjih držav se to sme. Wikipedija je eno izmed redkih spletnih mest, ki se strogo držijo zakona, zato fotografij umetniških del, za katera avtorske pravice še niso potekle, npr. kipov, ne objavlja in sproti briše vse, kar se nedovoljenega znajde na njej. Večina spletišč se na zakon požvižga in tvega tožbo lastnikov avtorskih pravic. Pri Plečnikovih partizanskih spomenikih smo zakon hočeš nočeš upoštevali in njihovih fotografij na Wikipediji ni. Naslednje leto bo minilo 70 let od arhitektove smrti, fotografiranje njegove arhitekture se bo tedaj sprostilo in gesla o Plečnikovih »partizanskih kapelicah« bodo končno dobila slikovno ponazoritev. Na srečo destruktivna slovenska avtorska zakonodaja ne zadeva spominskih plošč in preprostih tipskih spomenikov in jih zato lahko mirno poslikamo in objavimo.

Skromno število fotografij

Drugi razlog za skromno število fotografij spomenikov na Wikipediji je zakonska omejitev, da smemo v gesla postaviti le svoje lastne fotografije, od tujih pa brez vprašanja samo tiste, ki so bile pri nas objavljene do 1. januarja 1970, ne pa fotografij mlajšega datuma. S privzeto licenco CC za fotografije na spletnem zemljevidu Partizanstvo.si smo poskrbeli, da vsaj naše slike spomenikov v Wikimedijino Zbirko lahko kdor koli uvozi.

Fotografij partizanskih obeležij je v Wikimedijini Zbirki šele poldrugih sto, posnetih v 61 slovenskih občinah od skupaj dobrih 200 občin. Zelo veliko dela nas torej čaka pri slikovnem opremljanju wikipedijskih gesel o večjih spomenikih, narodnih herojih, pomembnih bitkah in drugih dogodkih druge svetovne vojne ter posameznih slovenskih krajih med drugo svetovno vojno.

V kako veliki zamudi smo slovenski protifašistični wikipedisti, se pokaže pri **posnetkih množičnih grobišč v Wikimedijini Zbirki**. Neki nadvse pridni psevdonimni urednik je obiskal in poslikal na stotine lokacij povojnih pobojev pri nas, neki drugi uporabnik, ki pravi, da je njegov materni jezik nemščina, pa jih je razporedil po občinah in združil pod naslovom *Mass graves in Slovenia (Množična grobišča v Sloveniji)*. Vir jima je bila državna zbirka »prikritih grobišč« v uredništvu Mitje Ferenca, sina partizanskega zgodovinarja Toneta Ferenca.

Nič podobnega nimamo za množična grobišča partizanov, čeprav na ministrstvu za obrambo obstaja njihova dokumentacija po občinah iz leta 2000. Neuravnoteženost slikovnega gradiva prispeva k vtisu, da je bila druga svetovna vojna pri nas zgolj iz nasilja komunistov nad nedolžnimi rojaki. Krivično bi bilo države in njihovo prebivalstvo so z okupatorjem raje sodelovali ali pa so se mu brez upora prepustili in se ob koncu vojne pustili velesilam od njega osvoboditi. Naši slovenski predniki so se na okupacijo odzvali vitalno, z oboroženim uporom. Glede na okupatorjev načrt ponemčenja, izgona ali izbrisa pravzaprav niso imeli velike izbire. Brez Titovega partizanstva bi bila danes zahodna državna meja verjetno še vedno pri Postojni.

Partizanske spomenike imajo tudi **v drugih državah po Evropi**, kjer je prišlo do gverilskega upora proti nacizmu in fašizmu, npr. v Franciji, Grčiji, Italiji, na Poljskem, v Rusiji in še kje, ampak nikjer partizani niso bili tako množični in uspešni kot v Jugoslaviji. Uvodno lamentiranje nad majhnim številom spomenikov v Wikimedijini Zbirki je bilo krivično, saj je v njej zdaj največ prav slovenskih partizanskih spomenikov, na drugem mestu so italijanski; z Italijani smo slovenski spomeničarji tudi sicer bolj povezani kot z drugimi. Wikipedisti iz drugih balkanskih držav se postavljanja slik svojih spomenikov še niso lotili.

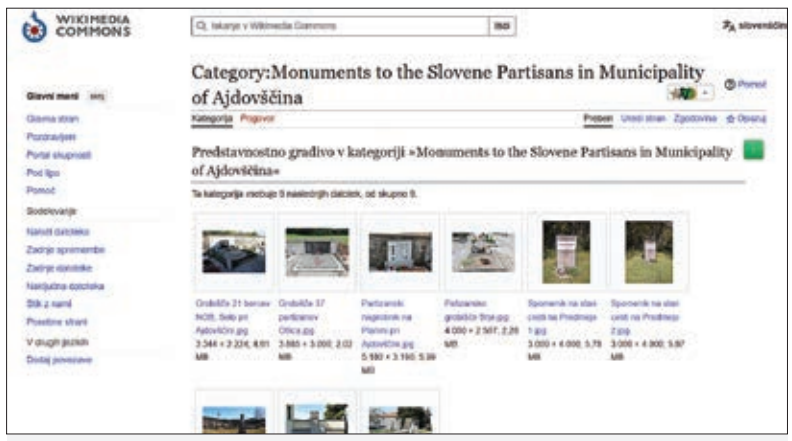

Slike partizanskih spomenikov v eni od slovenskih občin v Wikimedijini Zbirki

Za ta vtis uperjati prst v Wikimedijino fundacijo, saj nas nič in nihče ne ovira, da tja ne bi postavili tudi partizanskih grobov, skupinskih in posameznih. Slehernik lahko to stori in zgolj naša lenoba je kriva za izkrivljeno podobo druge svetovne vojne. Pač raje jamramo, kot da bi kaj konkretnega storili.

Upor proti fašizmu in nacizmu

Partizanstvo, to je gverilski upor proti nacizmu in fašizmu, se ni dogajalo povsod po Evropi – številne

Kaj lahko računalniško pismeni slehernik, ki tole bereš, storiš za pravično slikovno predstavitev druge svetovne vojne na Wikipediji? Loti se nalaganja fotografij partizanskih spomenikov in grobišč, zbranih na spletnem zemljevidu Patizanstvo.si, v Wikimedijino Zbirko in tako prispevaj k javnemu kulturnemu dobremu. Javi se, z veseljem organiziramo kratek tečaj. Če si v letih, nagovori zanj vnukinjo ali vnuka.

Miran Hladnik

MESTNA OBČINA NOVA GORICA

Pokroviteljica postavitve spomenika v Gorici

Akcija za postavitev spomenika, posvečenega 616 padlim partizanom iz takratne goriške občine, v osrednjem Parku spomina v Gorici *(Parco della Rimembranza)* je v polnem teku. Pobudnik, goriški ANPI-VZPI, ima v sodelovanju z različnimi goriškimi in novogoriškimi borčevskimi organizacijami in ustanovami, med katerimi je tudi Kulturni dom v Gorici, v tem času prav gotovo polne roke dela tako z administrativnega kot z organizacijskega in gradbenega vidika. Tudi akcija zbiranja denarja za kritje stroškov postavitve spomenika se je doslej zelo uspešno razvijala.

V dolgoletnem boju med drugo svetovno vojno je življenje izgubilo natanko 616 mladih mož in žena iz

takratne goriške občine, večinoma slovenske narodnosti, ki so sodelovali v odporniškem gibanju.

K temu velja dodati, da je tedanja občina Gorica poleg slovenskih zamejskih vasi Pevma, Oslavje, Štmaver, Podgora in Štandrež obsegala tudi Solkan, Rožno Dolino, Šempeter in Vrtojbo, ki so danes v Republiki Sloveniji. S tega območja (danes v Novi Gorici) je v odporniškem boju padlo več kot sto borcev.

Prav na podlagi omenjenih podatkov sta se predstavnika pobudnikov postavitve spomenika – član goriškega odbora ANPI-VZPI **Mirko Primožič** in predsednik Kulturnega doma v Gorici **Igor Komel** – srečala z županom mestne občine Nova Gorica **Samom Turelom** ter mu predstavila vsebino pobude in njen dolgoletni zgodovinski in administrativni potek.

Primožič in Komel sta ob tem posebej poudarila: »Park spomina oziroma Parco della Rimembranza v središču Gorice je prostor, namenjen ohranjanju zgodovinskega spomina mesta. Goriškemu združenju ANPI-VZPI in drugim sodelujočim ustanovam se zato zdi primerno, da bi v njem postavili in slovesno odkrili spomenik v spomin na goriške protifašiste, ki so padli za svobodo. Z njegovo postavitvijo želimo znova opozoriti na pogosto prezrte razsežnosti odporniškega gibanja na Goriškem, v katerem je tudi slovenska narodna skupnost v takratni Italiji plačala izjemno visok krvni davek.«

Župan Samo Turel je ob tem poudaril, da se mestna občina Nova Gorica dobro zaveda pomena postavitve obeležja in vrednosti projekta, ki pomembno prispeva k ohranjanju zgodovinskega spomina in kulturne dediščine.

Mestna občina Nova Gorica zato vsestransko podpira pobudo in bo skupaj z drugimi organizacijami, med njimi ZZB za vrednote NOB Nova Gorica, tudi njena pokroviteljica.

Predstavniki ANPI-VZPI so ob tem še napovedali, da bodo v prihodnje obiskali tudi druge javne in družbene ustanove tako na Goriškem kot v Novi Gorici. Hkrati je že v polnem teku finančna akcija za postavitev spomenika goriškim partizanom. Borčevska organizacija se zato obrača tudi na posameznike naše skupnosti s prošnjo za prostovoljni finančni prispevek. Prispevke zbirajo na računu pri banki CiviBank, nekdanji Kmečki banki, v Gorici:

IBAN:
IT65 D054 8412 4010 0000 1002 682 Namen plačila: Spomenik

Posamezniki lahko svoje prostovoljne prispevke oddajo tudi osebno v uradu Kulturnega doma v Gorici, Ulica I. Brass 20, ali pri posameznih predstavnikih goriškega ANPI-VZPI.

S. B.

CERJE NA KRASU

Zadoneli zvoki miru

Pomnik miru na Cerju je 5. septembra napolnila glasba. Ob zahajajočem soncu so Zvoki miru *(I suoni della pace)* znova povezali ljudi z obeh strani meje. Prireditev, ki je zaživela kot poklon dediščini prve svetovne vojne in izvirno doživetje pohoda po Poteh miru od Alp do Jadrana, na čezmejnem območju Krasa povezuje večerne koncerte na prostem, umetnost in glasbo, ter gradi mostove med različnimi jeziki, kulturami in zgodbami.

Projekt Zvoki miru je v letošnji, peti izvedbi spet navdušil udeležence z obeh strani meje, predvsem pa utrdil prepričanje snovalcev, Kulturnega doma Nova Gorica, Associazione Progetto musica Videm, Turismo FVG in Javnega zavoda Miren Kras, da na območju, kjer je vihrala prva svetovna vojna, s sprejemanjem različnosti, medsebojnim spoštovanjem in sodelovanjem gradimo skupno prihodnost.

Obiskovalce sta nagovorili direktorica Javnega zavoda Miren Kras Ariana Durnik in podžupanja občine Miren - Kostanjevica Suzana Černe. Da takšni dogodki poleg valorizacije skupne dediščine povezujejo in utrjujejo vezi na čezmejnem območju, sta poudarili tudi umetniška vodja pri Associazione Progetto musica Valentina Danelon in predstavnica Kulturnega doma Nova Gorica Barbara Poša Belingar. Za pravo glasbeno doživetje je poskrbela zasedba Violoncelli Itineranti *(Potujoči violončeli)*, ki jo vodi Andrejka Možina in deluje od leta 2016 z Emo Krečič Rode in Carlo Scanduro.

S. B.

GABRJE POD GORJANCI

Pohod na Drganc

Člani KO ZZB za vrednote NOB Gabrje smo 4. julija pripravili že 6. tradicionalni pohod na Drganc. Ob tem se spomnimo vojnih časov, leta 1943, ko je bila vas Gabrje pod Gorjanci obdana z desetimi italijanskimi bunkerji in bodečo žico. Na vzpetini Drganc, od koder se je videlo do Šentjernejske in Novomeške doline ter do obronkov Gorjancev, so Italijani postavili tri bunkerje, s katerih so lahko opazovali premike partizanske vojske in gibanje civilnega prebivalstva.

V spomin in opomin na te vojne dogodke je naša organizacija pripravila tradicionalni pohod na Drganc, ki ga je vodil naš dolgoletni član Ivan Franko. Po pohodu je v kulturnem domu v Gabrju potekala kulturna prireditev, ki so se je udeležili številni predstavniki združenj borcev iz ožje in širše okolice. Scenarij za kulturno prireditev je pripravila članica KO ZZB Gabrje Irena Šega in slovesnost tudi vodila.

V uvodu so nas ob slovenski himni pozdravili vsi prisotni praporščaki. Zbrane sta nagovorila predsednik KO ZZB za vrednote NOB Gabrje **Peter Moravec** in predsednik ZB za vrednote NOB Novo mesto **Dušan Černe**. Slavnostni govornik na prireditvi je bil politik in poslanec v Državnem zboru Republike Slovenije, član Gibanja Svoboda, **Lenart Žavbi**. Slavnostni gost prireditve je bil tudi namestnik veleposlanika Ruske federacije v Sloveniji **Aleksej Pogonin**. Kulturni program so soustvarile recitatorke Terezija Potočar Korošec, Heda Kastelic in Silva Kužnik ter glasbenika Matevž Šega in Marjetka Popovski. Tovarišica Marija je vsem prisotnim podarila rdeče nageljne, ki jih je izdelala sama. Po prireditvi so članice KO ZZB Gabrje pripravile okusno pogostitev.

Glasbenica Marjetka Popovski iz Izole, pevka slovenskih ljudskih in partizanskih pesmi, je po koncu prireditve poskrbela, da je v dvorani v Gabrju še dolgo odmevala lepa slovenska partizanska pesem. Petju smo se z navdušenjem pridružili vsi navzoči. Bilo je lepo in obljubili smo si, da se naslednje leto spet srečamo.

Irena Šega

JESENOVO

Pohod do obeležja partizanske bolnice

Na pobudo Društva upokojencev Zagorje ob Savi so se Vandrovčki pod vodstvom Marjana Ocepka ter člani in članice Združenja borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi udeležili tradicionalnega pohoda do obeležja Partizanske bolnice Jesenovo, ki je delovala od jeseni leta 1944 do osvoboditve. Po pričevanjih je lahko sprejela do 40 ranjencev in omogočila zdravljenje več kot sto borcem, za katere je poskrbel zdravnik Jože Dolanc iz Hrastnika.

V sončnem jutru se nas je na parkirišču Europarka v Zagorju ob Savi zbralo skoraj za poln avtobus. Nagovoril nas je župan Matjaž Švagan in nam zaželel srečno pot. Pripomnil je, naj nekaj misli namenimo časom, ko so se naši dedje znali povezovati in pogumno nastopiti proti okupatorju. Pot v hrib po gozdu ni bila pretežka, čeprav smo imeli v ekipi tudi nekaj članov, ki so se pohvalili, da imajo več kot 80 let. Dokazali so nam, da mi mlajši ne smemo ostati doma in pozabiti na vrednote naših prednikov.

V zavetju dreves nad samim obeležjem smo se poklonili nedavno umrlemu dolgoletnemu predsedniku NOB Zagorje ob Savi, tovarišu Milošu Prosencu. Tovariš Iztok Ule je njemu v zahvalo namenil nekaj besed, zatem pa je tovariš Franc Jankovič prebral kratko razmišljanje izpred desetih let. To je bil del govora ob praznovanju 75. obletnice osvoboditve na Čemšeniški planini takratnega predsednika Miloša Prosenca, ki je še kako aktualen tudi danes.

Pot smo končali v Gasilskem domu Kotredež z ohlajeno pijačo in dobro malico ter se dogovorili, da se spet srečamo na petem pohodu 31. avgusta prihodnje leto.

Jani Flis

NEPRESLIŠANO

Predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman je poudaril, da podpirajo dostojni pokop vseh, so pa proti temu, da se jih izenačuje z osvoboditelji: »To je naš edini pomislek, za vse drugo želimo, da se zadeva čim prej zaključi. Nastopil je čas, da se zapre to poglavje in da se to ne izrablja več za politične namene.«

Glede spominskega dneva za žrtve komunističnega terorja pa meni: »Mogoče bi bilo boljše uvesti spominski dan za žrtve nacističnega, fašističnega in domobranskega terorja.«

KOMENTAR

Dr. France Križanič

izvoz pospešil gospodarsko rast

Slovenska gospodarska rast se pospešuje. V prvi polovici leta 2026 je bil slovenski bruto domači produkt (BDP) realno za štiri odstotke večji kakor pred letom. Merjeno v evrih se je povečal za več kot sedem odstotkov. BDP kaže vrednost novoustvarjenih dobrin, to je izdelkov in storitev, namenjenih zadovoljevanju človekovih potreb (Simon Kuznets, 1934). Rast realnega BDP (po izločitvi vpliva inflacije) kaže, koliko se v narodnem gospodarstvu povečuje možnost za povečanje blaginje, če so seveda dobrine dokaj enakomerno razporejene med prebivalstvom.

V strukturi našega BDP so bile prvo letošnje polletje naložbe v osnovna sredstva realno za dobre 13 odstotkov, državna poraba za pet odstotkov, izvoz za štiri odstotke, osebna poraba pa za tri odstotke nad primerljivo lansko ravnjo.

V kakšnem okviru poteka sedanja gospodarska rast na Slovenskem? Od konca leta 2019 pa do sredine leta 2026 smo imeli izrazito turbulentno obdobje. Najprej smo občutili krizo zaprtja gospodarstva zaradi pandemije covida 19, sledile so energetska kriza, izzvana s hitro rastjo cen emisijskih kuponov v EU, in nato še posledice vojne v Ukrajini. V teh razmerah je izvoz stagniral (kar lahko označimo celo za uspeh), slovensko gospodarsko rast pa je omogočala fiskalna politika s povečevanjem javne porabe. Čeprav smo imeli javnofinančni primanjkljaj in je javni dolg naraščal, se je BDP povečeval hitreje in delež javnega dolga v BDP se je zmanjševal. Ta delež je leta 2019 znašal 66 odstotkov, leta 2020 se je ob izdatkih za ublažitev krize, povezane s pandemijo, povečal na 80 odstotkov ter nato postopoma do leta 2025 upadel nazaj na 66 odstotkov. Spodbujanje slovenske gospodarske rasti z državno porabo je bilo torej učinkovito, saj ga ni ogrožala rast zadolženosti države.

V letih 2025 in 2026 se je ob povečevanju državne porabe pospešila tudi rast naložb v osnovna sredstva. Deloma gre za posledico državnih naložb v infrastrukturo, financiranih z domačimi sredstvi in iz Sklada NextGenerationEU (Načrt za okrevanje in odpornost). Deloma pa gre za vpliv pospeševalnika, povezanega z rastjo državne porabe. Povečanje končne porabe (v našem primeru državne porabe) se namreč prenaša najprej na dejavnost proizvajalcev, ki to porabo pokrivajo po reprodukcijski verigi, to je preko dobaviteljev in njihovih dobaviteljev ter tako dalje (multiplikator – Richard Kahn, 1931), nato pa še na naložbe teh dobaviteljev v nove naprave in poslovne prostore (pospeševalnik – Paul Samuelson 1939). Če seveda ocenijo, da gre za trajno povečanje povpraševanja.

Sredi leta 2026 se je ob konjunkturi na svetovnem trgu začel hitro povečevati tudi izvoz. Po podatkih nizozemskega inštituta CPB World Trade Monitor je bil obseg svetovne trgovinske menjave junija letos dobrih sedem odstotkov večji kakor pred letom. Merjeno po rasti uvoza, konjunkture v evrski skupini, torej pri naših glavnih trgovinskih partnerjih, ni. Junija letos je bil obseg uvoza v evrsko skupino za dva odstotka manjši kakor v enakem mesecu lani. Naše gospodarstvo se je vendarle prilagodilo in od aprila 2026 dalje slovenski izvoz blaga in storitev hitro narašča, in to kljub še vedno precej višjim cenam električne energije in zemeljskega plina kot pri konkurentih. Povečanje izvoza je dalo dodaten pospešek letošnji slovenski gospodarski rasti.

Med letoma 2019 in 2025 je v Sloveniji realno najbolj naraščala dodana vrednost v gradbeništvu, informacijskih in komunikacijskih dejavnostih, finančnem sektorju ter v strokovnih, znanstvenih, tehničnih in podobnih dejavnostih. Leta 2026 se jim je pridružila še realna rast dodane vrednosti v trgovini s prometom in turizmom ter v predelovalnih dejavnostih. Od prve polovice lanskega do letošnjega leta se je dodana vrednost v gradbeništvu realno povečala za 15 odstotkov, v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih ter v finančnem sektorju za sedem odstotkov, v znanstvenih in drugih sorodnih dejavnostih za pet odstotkov, v trgovini s prometom in turizmom za štiri odstotke, v predelovalnih dejavnostih pa za tri odstotke.

Gospodarska rast ugodno vpliva na zaposlenost. Anketa, izvedena po metodologiji Mednarodne organizacije dela, za drugo letošnje četrtletje kaže, da se je število delovno aktivnih v Sloveniji zadnje leto povečalo za en odstotek ter doseglo dober milijon oseb ob 39.000 brezposelnih in 3,8-odstotni stopnji brezposelnosti.

Zanimivo je, da vojna na Srednjem vzhodu in carinska politika ZDA nista preprečili rasti svetovne trgovine in nista vplivali na upočasnitev ali celo zaustavitev slovenske gospodarske rasti. Prvo je posledica velike prilagodljivosti sodobnih narodnih gospodarstev z odpiranjem vedno novih tržnih kanalov in dejstva, da proizvajalci povečanih stroškov ne morejo več prenesti v cene. Drugo pa je posledica okoliščine, da slovenska gospodarska rast zadnjih šest let poteka zaradi aktivne vloge države in njene fiskalne politike. Zaostrene razmere terjajo več državne intervencije in še večjo spodbudo realni rasti našega BDP.

NAŠ POGOVOR

Jure Šantej

Je študent tretjega letnika študijskega programa 1. stopnje fizika na Fakulteti za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, dejaven član ZZB za vrednote NOB in predsednik Komisije za zgodovinopisje ter član IO ZB NOB Hrastnik.

Mladostni pridih v ZB NOB Hrastnik

Dr. Maca Jogan

V julijski številki Svobodne besede je bilo v prispevku *Hrastniški nosilci* partizanske spomenice tudi zapisano, da ste avtor te razstave, ki je bila na ogled v Hočijevi galeriji v Hrastniku. V kratki predstavitvi je pritegnil mojo pozornost zapis, da ste mlad študent fizike in predsednik komisije za zgodovinopisje. Ker se imena mladih, ki bi imeli tako dejavno vlogo pri oživljanju spomina na narodnoosvobodilni boj, redkeje pojavljajo, si kot »redka človeška dobrina« gotovo zaslužite nekoliko več pozornosti. K prepoznavnosti vašega delovanja na različnih področjih naj pripomore tudi pogovor z vami.

Kaj vas je spodbudilo, da ste se lotili priprave te razstave?

Izhodišča za razstavo segajo v leto 2024, ko sem bil s svojim programom izvoljen za predsednika Komisije za zgodovinopisje in člana IO ZB NOB Hrastnik. V programu sem v ospredje postavil obnovitev muzejske zbirke *Hrastnik med drugo svetovno vojno* v hrastniškem muzeju ter ureditev in dopolnitev arhiva na sedežu ZB NOB Hrastnik. Tako sem že v začetku leta 2025 začel uresničevati temeljne cilje in lotil sem se postopne ureditve in pregleda arhiva. Med urejanjem sem naletel na ogromno slikovnega gradiva in zapisov, ki so bili namenjeni muzeju, vendar tja zaradi neznanega razloga nikoli niso prišli. Zato sem se odločil, da te pozabljene pomnike zgodovine predstavim občanom Hrastnika v obliki razstave *Hrastničani v borbi za svobodo*, ki je nastala kot del praznovanja 80. obletnice zmage nad fašizmom in nacizmom v Evropi.

Zaradi dobrega odziva lokalne skupnosti smo se na seji IO ZB Hrastnik dogovorili, da podobno razstavo ponovimo tudi letos. Pri tem pa je nastalo vprašanje, kaj bo tema razstave, saj je letos 85. obletnica več pomembnih dogodkov, ki so povezani z začetkom upora proti okupatorju v Hrastniku, na primer ustanovitev Revirske čete in začetek delovanja ilegalnega gibanja v Hrastniku. Ker sem v arhivu naletel na podrobne opise preživelih prvoborcev iz občine Hrastnik, je tako razstava dobila naslov *Hrastniški nosilci partizanske spomenice 1941,* po odlikovanju, ki so ga prejeli preživeli začetniki upora in tako zaznamovali 85. obletnico upora proti okupatorju na Slovenskem.

Kakšen sprejem in odmev je razstava doživela med občinstvom?

Domačini so po mojem mnenju pozitivno sprejeli razstavo. Že na začetku je pritegnila toliko pozornosti, da je ob polni zasedenosti vseh sedežev v razstavnem prostoru nekaj mlajših udeležencev moralo stati. Razstavo so poleg članov ZB NOB Hrastnik obiskali tudi predstavniki drugih veteranskih organizacij in občinske uprave. Edina kritika je bila, da so bile razstavljene zgodbe nosilcev partizanske spomenice 1941 predstavljene tako, kot so jih sami nosilci opisali. To je privedlo do tega, da so bile nekatere zgodbe bolj zmagoslavno opisane, medtem ko so bile druge bolj skope. In prav skope zgodbe so zmotile potomce prvoborcev, ki so o njih imeli več informacij in so poznali širšo sliko.

Razstavo so si v večji meri ogledali ljudje iz starostne skupine nad 60 let, vendar je bilo nekaj tudi nekoliko mlajših, starih od 30 do 60 let. Mladih do 30 let je bilo le za vzorec in še temu lahko pripišem obisk gimnazijskega pevskega zbora na proslavi ob dnevu upora proti okupatorju. Nasprotnikov narodnoosvobodilnega boja na sami razstavi ni bilo, sem pa zato od njih slišal kakšen bolj negativen komentar, na primer, »ti si tisti, ki je naredil razstavo o morilcih«. Vendar zgodovine ne moremo spremeniti. Ti ljudje so odigrali svojo vlogo, ko je bilo to potrebno, in zato se jih je vredno spominjati.

Če bi razvrščali spodbujevalne dejavnike za to svoje delovanje, čemu ali komu bi pripisali pomembno, morda celo odločilno vlogo?

Zagotovo bi odločilno vlogo za delovanje v organizaciji ZZB NOB Slovenije pripisal svoji družini. Mati in oče sta me že od malih nog spodbujala k odkrivanju novih stvari. Prav to mi je dalo to raziskovalno žilico, ki jo s pridom uporabljam pri svojem raziskovanju v okviru Komisije za zgodovinopisje. Ljubezen do zgodovine pa moram pripisati svojemu očetu, ki me je že v mladih letih navdušil nad njo, še posebej nad slovensko zgodovino 20. stoletja.

Pri zanimanju in vključitvi v organizacijo ZZB NOB Slovenije pa so imeli ključno vlogo stari starši. Od njih sem slišal veliko pripovedi o njihovih starših in njihovem delovanju v narodnoosvobodilnem boju. Ena od prababic je bila recimo kurirka in se je poznala z Ivanom Dolničarjem, eden od pradedkov je bil borec XIV. divizije in Kamniško-zasavskega odreda, drugi pa je bil vojni ujetnik in borec Kozjanskega odreda. Vse te zgodbe so v meni vzbudile še večje zanimanje za zgodovino narodnoosvobodilnega boja, saj sem želel izvedeti več o njih, še zlasti o svojem pradedku Pavlu Zebiču, ki so ga Nemci v zadnji nemški zimski ofenzivi ubili v bližini Kamnika. Pika na i za aktivno sodelovanje v ZZB NOB je bil moj dedek Franc Šantej, ki je v ZB NOB Hrastnik več let opravljal funkcijo praporščaka in člana IO ZB NOB Hrastnik. Pred nekaj leti je zaradi starosti odstopil s teh funkcij, tedaj pa sem rekel, da se bom sam dejavno vključil.

V okvir spodbujevalnih dejavnikov skorajda ne morem vključiti rednega izobraževanja, saj se zaradi sedanjih učnih načrtov zgodovina Slovencev v 20. stoletju v šolah vedno obravnava na koncu tako osnovnošolskega kot tudi gimnazijskega izobraževanja. Nekoliko večji spodbujevalni dejavnik so zagotovo mediji, zlasti nekateri televizijski kanali, ki ob koncu tedna še vrtijo stare slovenske filme, kot sta na primer Ne joči, Peter in Na svoji zemlji.

Ko se je večalo moje zanimanje za zgodovino narodnoosvobodilnega boja, se je krepilo tudi moje zanimanje za pisne vire pričevalcev. Tako sem nekega dne med brskanjem po podstrešju naletel na življenjepis svojega pradedka o njegovem obdobju vojnega ujetništva. To je bila zame neprecenljiva najdba. Poleg pisnih virov pa imam srečo, da v ZB NOB Hrastnik še deluje živi udeleženec narodnoosvobodilnega boja, tovariš Zoran Klemen. Njega sem podrobneje spoznal šele z včlanitvijo v ZB NOB Hrastnik. Takrat sem z njim izvedel tudi intervju, ki me je tako navdihnil, da sem se odločil, da bi rad njegovo življenjsko zgodbo delil tudi z drugo mladino. Tako smo lani z Gimnazijo Celje – Center izvedli okroglo mizo, na kateri je še živeči udeleženec narodnoosvobodilnega boja dijakom pripovedoval o svoji življenjski zgodbi.

SPOROČILA

Spoštovanje mednarodnega prava

Predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar jasno poudarja, da mora Slovenija podpreti skupno izjavo Evropske unije glede nadaljnjega širjenja izraelskih naselbin na zasedenem Zahodnem bregu. Pri presoji kršitev mednarodnega prava veljajo enaka načela ne glede na to, katera država jih krši.

Širjenje izraelskih naselbin na zasedenem Zahodnem bregu je v nasprotju z mednarodnim pravom, spodkopava rešitev dveh držav in zmanjšuje možnosti za trajen mir. Predsednica zato zagovarja jasen in enoten evropski odziv na takšna ravnanja.

Predsednica republike Nataša Pirc Musar

»Mednarodno pravo ni stvar politične izbire in pri njegovem spoštovanju ne sme biti dvojnih meril. Velja enako za vse. Slovenija iz lastne zgodovinske izkušnje dobro razume pomen suverenosti in ozemeljske celovitosti, zato mora biti pri njunem zagovarjanju še posebej dosledna. Ko so ta načela kršena, mora biti Slovenija med državami, ki jih jasno zagovarjajo,« poudarja predsednica republike.

UPRS

ZGODBA JIMA PATERSONA

Od avstralskega vojaka do slovenskih partizanov

James Crombie Paterson - Jim je bil avstralski vojak, ki ga je druga svetovna vojna iz domače Zahodne Avstralije čez bojišča severne Afrike in tragedije ladje Nino Bixio pripeljala v vojno ujetništvo najprej v Italijo in Avstrijo, nato v Maribor. Od tam je decembra 1944 pobegnil in našel zatočišče pri slovenskih domačinih ter pozneje med partizani. Njegova zgodba je danes dragoceno osebno pričevanje o vojnih preizkušnjah, begu iz ujetništva in pomoči, ki so jo prebivalci okupirane Slovenije dajali zavezniškim vojakom.

Paterson se je rodil 22. aprila 1918 v Zahodni Avstraliji. Leta 1940 se je kot prostovoljec pridružil avstralskim oboroženim silam in postal pripadnik 2/28. pehotnega bataljona, ki je bil del 9. avstralske divizije. Po prihodu na Bližnji vzhod se je usposobil za signalista. Leta 1942 je njegova enota sodelovala v težkih bojih v severni Afriki, tudi pri El Alameinu in na območju Ruin Ridgea. Avstralske enote so bile tam izpostavljene močnim nemškim napadom. Patersonov bataljon se je po hudem boju znašel brez podpore sosednje enote, zato se je moral predati. Patersona so 27. julija 1942 zajeli Nemci. Kmalu zatem so ga skupaj z drugimi ujetniki predali Italijanom. Avgusta 1942 so zavezniške vojne ujetnike iz severne Afrike prevažali v Italijo, med njimi tudi Patersona na italijanski transportni ladji Nino Bixio. Ladjo je 17. avgusta v Sredozemskem morju torpedirala

Obisk na ZZB NOB Slovenije

britanska podmornica HMS Turbulent, katere posadka ni vedela, da so na krovu vojni ujetniki. Napad se je končal s tragedijo. Med približno 500 avstralskimi ujetniki na ladji jih je 41 umrlo. Med njimi je bil tudi Paterson, ki je bil v napadu težje ranjen. Poškodovana ladja je priplula do grške obale, kjer so preživele oskrbeli, nato pa so jih evakuirali v južno Italijo. Od tam so jih z vlakom odpeljali v ujetniška taborišča v okolici Čedada. Po kapitulaciji Italije leta 1943 bi se ujetniki lahko osvobodili, vendar poveljnik taborišča, ki je bil naklonjen nacistom, taborišča ni razpustil. Zavezniške vojne ujetnike so zato prevzeli Nemci. Patersona so pozneje premestili v Avstrijo, v Spittal, nazadnje pa v delovno taborišče za vojne ujetnike v Mariboru, Stalag XVIII D. Med bombardiranjem Maribora je navezal stik z družino Špes za Meljskim hribom. 17. decembra 1944 je skupaj s petimi drugimi ujetniki pobegnil iz ujetništva in se zatekel k tej družini, ki jim je do silvestrovega zagotavljala hrano in zatočišče. Pri begu in skrivanju so jim pomagali tudi drugi domačini, ki so ubežnike kljub nevarnosti skrivali ter jim pomagali najti pot do odporniškega gibanja. Za pomoč pobeglim vojnim ujetnikom so pod nemško okupacijo grozile hude kazni. Na novo leto je aktivist Selinšek, ki je po vojni postal miličnik v Mariboru, Patersona in tovariše prepeljal čez Dravo. Z vodniki so nadaljevali pot proti Pohorju in tam prišli do partizanske enote. V avstralskih virih je ta opisana kot bataljon Titovih partizanov v Sloveniji. Prihod ubežnikov so partizani sprejeli z veseljem, Paterson pa je tako našel zaščito v slovenskem narodnoosvobodilnem gibanju. V naslednjih dneh se je skupini pridružilo še približno trideset pobeglih vojnih ujetnikov. Njihova pot v svobodo pa se je kmalu zapletla. Zima, nenehni pohodi in težke življenjske razmere so skupino izčrpavali. Po izdaji so Nemci 24. januarja 1945 pri Panečah pripravili zasedo, v kateri je bila večina ubežnikov spet zajeta. Patersonu in Novozelandcu Ronaldu Wallaceu je uspelo pobegniti. Paterson je nato zapustil partizane Kozjanskega odreda in se zatekel k domačinom. S pomočjo družin se je skrival na območju med Planino, Lisco in Sevnico. Domačini so ubežnike skrivali, jih oskrbovali in jim pomagali navezati stike s partizanskimi enotami.

Ko se je maja 1945 vojna v Sloveniji bližala koncu, je Paterson sodeloval pri zaključnih dogodkih ob prihodu partizanske vojske v Sevnico. Aktivist iz Sevnice Alojz Rasberger, ki ga je vabil na sestanke odporniškega odbora, mu je po osvoboditvi priskrbel železniško vozovnico in dovolilnico za pot v Ljubljano in Trst. Tja je Paterson prispel 27. maja, nato pa se je prek Velike Britanije vrnil v Avstralijo, kamor je prispel avgusta 1945. Njegova povezanost s slovenskim partizanskim gibanjem ni ostala neopažena. Leta 1988 je prejel medaljo *Italy Star* za svojo vključenost v jugoslovanske oziroma slovenske partizane po pobegu iz vojnega ujetništva. Po vrnitvi v Zahodno Avstralijo se je poročil in si ustvaril družino. Umrl je leta 2012, star 94 let.

Leta 2008 je **Paterson izdal spomine z naslovom Partizani, kmetje in vojni ujetniki: zgodba vojaka o begu v drugi svetovni vojni** *(Partisans, Peasants and POWs: A Soldier's Story of Escape WWII)*, v katerih je opisal svojo vojno pot, pobeg iz ujetništva in obdobje, ki ga je preživel med slovenskimi partizani. Slovenski prevod knjige je izšel leta 2024.

Več kot osemdeset let po teh dogodkih se je Patersonova življenjska zgodba znova povezala s Slovenijo. Trije njegovi potomci – dve hčeri in sin z ženo – so pred kratkim obiskali Slovenijo in se seznanili z različnimi kraji in zgodbami, povezanimi z njegovo vojno potjo. 16. septembra so obiskali tudi sedež ZZB NOB Slovenije, kjer so jih sprejeli predsednik ZZB NOB Slovenije **Marijan Križman**, podpredsednik **dr. Rado Bohinc** in generalna sekretarka **Manja Konkolič**. Srečanje je bilo priložnost za pogovor o Patersonovem življenju, njegovem pobegu iz vojnega ujetništva in pomoči, ki so mu jo med vojno nudili slovenski prebivalci in partizani. Obisk je imel tudi simbolen pomen.

Manja Konkolič

DOLENJSKE TOPLICE

Spominski dan občine

Spominski dan v občini Dolenjske Toplice praznujemo 16. avgusta, in to v spomin na 16 podhoških talcev, ki so jih Italijani zaradi izdaje ujeli in jih proti jutru v bližini vavtovskega pokopališča leta 1942 tudi ustrelili. Vsako leto v Podhosti ob spomeniku, na katerem so napisana njihova imena, pripravimo spominsko slovesnost. Začeli smo jo z mislijo dr. Vere Klopčič, ki pravi: »Tudi spomin je boj in naj bo to osnovna misel spominske slovesnosti, saj je spomin tudi upor. To niso samo prazne besede, to je vodilo za vse nas, ki ohranjamo spomin na pogumne borce in borke iz naše zgodovine in boja za življenjske vrednote, ki so jih izbojevali in zanje umirali.«

Poleg kulturnega programa, polaganja venca in minute molka običajno spregovorimo tudi o življenju otrok pobitih talcev. Letos so naše misli bile namenjene mladi družini Antona Medica iz Podhoste. V naših krajih je bila bogata tradicija predvojnega revolucionarnega delovanja, predvsem v Dolenjskih Toplicah in Podhosti. Še pred poletjem 1941 so člani Komunistične partije Slovenije ustanovili odbore Osvobodilne fronte. Ena izmed njihovih nalog je bila priprava in novačenje ljudi za odhod v partizane. Tudi teh 16 talcev iz Podhoste, Meniške vasi in Loške vasi se je odzvalo klicu domovine in med njimi je bil Anton Medic.

Pohodniki na poti skozi Stražo

Z mlado ženo sta živela v skromni bajtici, ki je danes ni več. Na njenem mestu danes stoji Krnčev dom. Po uboju moža Antona Medica je njegova noseča žena še nekaj časa živela v Podhosti, nato se je s sinom preselila k mizarju Koširju v Stražo in zaživela novo življenje. Sin je rastel, in ko je prišel čas odhoda, je odšel k vojakom. Po vrnitvi iz vojske se je po nesreči utopil

Medicove domačije danes ni več, potomcev ni in danes nas lahko na Antona Medica spominja le skupno grobišče podhoških talcev na pokopališču v Vavti vasi.

v domači »štirni«, ko se mu je ob dvigovanju vode zameglilo in je padel vanjo.

Medicove domačije danes ni več, potomcev ni in danes nas lahko na Antona Medica spominja le skupno grobišče podhoških talcev na pokopališču v Vavti vasi. Tudi na talca Karla Blatnika in Jožeta Bavdka, ki nista imela otrok, nas spominjajo napisi na ploščah grobišča na vavtovskem pokopališču.

Po programu, v katerem so nastopili recitatorja Ula Zupančič in Darko Šenica ter pevski zbor pod vodstvom Antona Finka, je sledil pohod po poti talcev od Podhoste do Vavte vasi. Na njem so sodelovali člani našega, straškega, novomeškega in uršenskega združenja borcev za vrednote NOB ter člani policijskega veteranskega društva Sever Dolenjska in Bela krajina. Pohodnike so na pot pospremile pesem Hej, brigade in naslednje besede: »Evropa krepi vojsko in obrambne priprave. Zato naj na vrhu vseh vrednot borcev NOB, teritorialcev, miličnikov in drugih veteranov naše osamosvojitvene vojne ostaneta svoboda in mir.«

Člani organizacije Sever se redno vključujejo v pohod Po poti talcev, saj imajo med svojimi pomembnimi nalogami zapisano tudi ohranjanje spomina na vrednote narodnoosvobodilnega boja ter spoštovanje in negovanje zgodovinskega spomina na dogodke, ki so zaznamovali naš narod. Zaznamovali so ga tudi dogodki pred osamosvojitveno vojno leta 1991 in med njo. Prav zato se pohodniki redno ustavijo pred hišo družine Bučar v Meniški vasi, ki je v času osamosvajanja Slovenije nesebično nudila svoje prostore za tajno skladišče takratne milice. Družina se je dobro zavedala, da s tem prevzema veliko odgovornost in da je zaradi tega vsak trenutek ogrožena. Njeno dejanje je bilo pogumno, odgovorno in predvsem domoljubno. Po postanku ob pijači in odličnem prigrizku, ki ga je pripravila gospodinja Bučarjeve domačije, so pohodniki nadaljevali pot proti Vavti vasi.

Že pozno dopoldne so pohodniki z zastavo in harmoniko prispeli na cilj, kjer so po kratkem programu in polaganju venca končali pohod. Sledilo je tovariško srečanje ob klobasi, kruhu in pijači za mizami v prijetni senci blizu spomenika. Bilo je prijetno, saj smo se srečali stari znanci, stkala so se tudi nova poznanstva in prijateljstva.

Naj nas ob koncu spremlja misel člana organizacije Sever, da naj današnji dan ne bo samo spomin na preteklost, temveč tudi naše skupno sporočilo za prihodnost. Ne pozabimo, da cenimo mir in svobodo ter spoštujemo vse, ki so s svojim pogumom in žrtvijo pomagali ustvarjati našo skupno zgodovino.

Helena Miša Kulovec

EPOPEJSKI PRENOS RANJENCEV

Za vrnitev vrednot in obnovo Franje

Vojsko je bilo zadnjo avgustovsko soboto v znamenju spominjanja na prenos okrog sto najtežjih ranjencev iz partizanskih bolnic Franja in Pavla avgusta leta 1944 na zavezniško letališče Nadlesk za prevoz v bolnišnico v južnoitalijanskem Bariju. Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno s soorganizatorji je na pohode po treh delnih trasah prenosa ranjencev tokrat pritegnilo le 88 pohodnikov, a množico ljudi iz vse Primorske in širše na srečanja ob obeležju, posvečenem bolnici Pavla, na Hudem polju, partizanskem grobišču na Vojščici in osrednje srečanje na Vojskem.

Pohodniki na Vojščici

Skupno sporočilo udeležencev treh pohodov s Predmeje, iz Zadloga na Črnovrški planoti in z Želina po najtežji trasi prenosa ranjencev iz bolnice Franja do postojank bolnice Pavla in treh srečanj ob obeležjih na vojskarski planoti je bilo, da ne bodo pozabili. Strinjali so se, da je nedojemljiv nadčloveški napor, ki so ga vodstvi XXXI. divizije in IX. korpusa, zdravniki in osebje bolnic, okrog tisoč nosačev in spremljevalcev vložili v največjo medvojno humanitarno akcijo na slovenskih tleh. Zato pa se je v času neprimernega reinterpretiranja zgodovine, kot je na Vojskem poudaril osrednji govornik, hematolog in profesor **dr. Samo Zver**, prenosa toliko bolj nujno vsakodnevno spominjati.

Na Hudem polju so se pri obeležju, posvečenem partizanski bolnici Pavla, prijateljem te in bolnice Franja pridružili najbolj množični pohodniki s Predmeje. Skupaj so s ploskanjem pospremili sina vodje bolnice, legendarne zdravnice Pavle Jerine Lah, **profesorja dr. Marka Laha**. Obljubil je, da bo spomin na mamo in bolnico, ki ni ohranjena niti z eno od številnih postojank, kmalu okrepil s knjigo. Na drugi strani planote so se pohodniki po najtežjem delu trase poti prenosa s cerkljanskega Želina na 600 metrov višjo vojskarsko planoto pridružili spominskemu slavju ob partizanskem grobišču 305 padlim na Vojščici. Mlada predsednica krajevne skupnosti Vojsko **Damjana Bončina** je spomnila, da letos mineva 70 let, odkar je slavni arhitekt Edo Ravnikar oblikoval grobišče v obliki srca in z nagrobniki v obliki svinčenk. Ob poudarjanju, da gre za zelo poseben kraj tudi za Vojskarje, je dodala: »Naša naloga ni, da mlajšim generacijam samo povemo, kaj se je med vojno dogajalo. Pomembno je, da jim znamo povedati, zakaj je vredno, da se tega spominjamo, in da se zavedamo, kako visoko ceno lahko plačajo ljudje, kadar družba izgubi mir, svobodo in človečnost.«

V znamenju poudarjanja vrednosti partizanskega zdravstva in vsega osvobodilnega boja je minilo tudi osrednje srečanje v srcu Vojskega. Dr. Samo Zver je ob čudenju, da o velikem prenosu ranjencev v Sloveniji tako malo vemo, poudaril, da nam danes najbolj manjkajo prav vrednote, ki so pripomogle k njegovemu uspehu. »Danes nam zelo primanjkuje empatije. Če bi premogli le od 10 do 15 odstotkov vrednot, ki jih je vseboval veliki prenos ranjencev, bi v zdravstvu in sicer lahko rešili večino težav,« je poudaril dr. Zver.

Mladi član vodstva organizatorjev **Matevž Rijavec** se je sredi molka o financiranju obnove po vodnih ujmah leta 2023 dodobra porušene bolnice Franja zavzel za njeno čimprejšnjo obnovo v soteski Pasice. Zbrana množica mu je zaploskala. Prav tako je ob podelitvi priznanja zaploskala **Viktorju Šenu** iz Logatca. Kot najstarejšemu, zvestemu udeležencu dosedanjih 43 spominskih pohodov so mu organizatorji ob njegovi 90-letnici podelili posebno priznanje.

SD

PRED 85 LETI

Ustreljeni talci v Smledniku

Kljub izjemno slabemu vremenu in dvema močnima nalivoma smo se tudi letos poklonili spominu na pet talcev, ki jih je nemški okupator 22. avgusta 1941 ustrelil pri Smledniku. Pred 85 leti je ta kraj postal prizorišče enega najtemnejših dejanj okupacijskega nasilja na ozemlju občine Medvode. Po tragičnem dogodku, ko je bila v zasedi pomotoma ustreljena baronica Gerta Lazarini, je okupator iz Begunj pripeljal pet zapornikov, jih pri Smledniku privezal k drevesom in ustrelil. Njihova trupla je še dva dni pustil ob cesti – kot svarilo in grožnjo domačemu prebivalstvu.

Danes, 85 let pozneje, je spomin še vedno živ in prav zato so takšne slovesnosti pomembne – da ne pozabimo ljudi, ki so izgubili življenje; da ne pozabimo, kaj pomeni vojna in okupacija; in predvsem da znamo ceniti mir, svobodo in življenje. Iskrena zahvala gre vsem, ki vztrajajo pri ohranjanju tega spomina, posebej Vladimirju Bertonclju, častnemu občanu Medvod, ki že dolga leta s svojim delom in besedo pomaga ohranjati zgodovinski spomin. Hvala tudi sedanjemu predsedniku borčevske organizacije v Medvodah Emilu Dolesu, ki nadaljuje to pomembno poslanstvo. In posebna zahvala Anici Horvat, kulturnemu srcu našega spominjanja na tragične čase domovine. S svojo predanostjo, kulturo in občutkom za človeka že vrsto let skrbi, da spomin ne ostaja le zapisan v kamnu, temveč živi med nami.

Danes nas je spremljal dež. Morda pa je jokalo tudi nebo za petimi mladimi življenji, ki so bila nasilno prekinjena pred 85 leti.

Naj spomin ostane živ. Naj ostane živ tudi naš opomin. Nikoli ne pozabimo!.

S.B.

JERANDOVA OGRADA

Opomin na trpljenje in pogum

Ob občinskem prazniku občine Ilirska Bistrica, 4. juniju, so se pri spomeniku v Jerandovi ogradi pri Kilovčah tudi letos poklonili žrtvam tragičnih dogodkov iz leta 1942. Slovesnost s polaganjem vencev je bila namenjena spominu na 28 ustreljenih talcev, sedem požganih vasi in več kot 450 domačinov, ki so bili odpeljani v taborišča.

Venec sta k obeležju položila župan občine Ilirska Bistrica **dr. Gregor Kovačič** in predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Ilirska Bistrica **Marjan Tavčar**. Župan je v nagovoru poudaril, da spomin na dogodke iz časa druge svetovne vojne ostaja živ opomin, strnjen v besedi »nikoli več«. Kot je dejal, namen spominskih slovesnosti ni obujanje zamer ali sovraštva, temveč spoštljiv poklon padlim, umorjenim in izgnanim ter opomin na njihovo trpljenje in pogum.

Zbrane je nagovoril tudi Marjan Tavčar, ki je poudaril pomen ohranjanja zgodovinskega spomina. Po njegovih besedah skrb za spomenike in polaganje vencev ne zadoščata, saj je v času relativizacije zgodovinskih dejstev pomembno ohranjati tudi vrednote, za katere so se zavzemali partizani in njihovi podporniki.

Venec so položili tudi predstavniki Združenja antifašističnih borcev in antifašistov Liburnije iz Matuljev. Kulturni program je sooblikoval Ženski pevski zbor Prem, z recitacijo pa je nastopil Igor Štemberger, ki je prireditev tudi povezoval.

Slovesnosti so se med drugim udeležili predstavniki Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Snežnik, Zveze slovenskih častnikov Ilirska Bistrica, Policijskega veteranskega društva Sever za Primorsko in Notranjsko ter občinskih združenj borcev za vrednote NOB iz Hrpelj - Kozine, Sežane in Postojne.

M. T., foto: ZB NOV Ilirska Bistrica

KAMNIK

Titanova brv

Pri Titanovi brvi je 25. julija potekala vsakoletna spominska slovesnost v spomin na dogodke na tem območju 27. julija 1941. Proslave se je udeležil župan Matej Slapar s podpredsednikom Združenja borcev za vrednote NOB Kamnik Dušanom Božičnikom in drugimi predsedniki, predstavniki in zastavonošami veteranskih in domoljubnih organizacij občine Kamnik. S slovesnostjo so se zbrani poklonili spominu na padla borca ter poudarili pomen ohranjanja zgodovinskega spomina, spoštovanja vrednot svobode in miru ter prenašanja teh vrednot na mlajše generacije.

27. julij 1941 se je na Kamniškem začel upor proti okupatorju, kamniška skupina aktivistov pa je dobila nalogo, da ponoči zažge vojaško skladišče goriva na Zapricah, minira nekdanjo smodnišnico, pretrga telefonske zveze s Kranjem, blokira vse ceste, ki vodijo v Kamnik, poruši mostova čez Kamniško Bistrico na Perovem in uniči še nekatere druge objekte, a akcija zaradi izdaje ni povsem uspela. Iz zasede sta bila ubita Dominik Miklavčič in Anton Mlakar, ki se ju Kamničani kot prvih žrtev druge svetovne vojne na Kamniškem vsako leto spomnimo s slovesnostjo ob Titanovi brvi.

Zbrane je v imenu organizatorjev pozdravil **Dušan Božičnik**, ki je poudaril pomen narodnoosvobodilnega boja in ohranjanja zgodovinskega spomina, spoštovanja žrtev ter prenosa vrednot na mlajše generacije. Ob tem se je zahvalil tovarišici Alenki Jevšnik in županu Mateju Slaparju za trud, vložen ob vrnitvi in postavitvi kipa Usnjarju, ki ohranja spomin na udeležence narodnoosvobodilnega boja v tovarni Utok. Slavnostni govornik **Matej Slapar** je poudaril, da spomin na dogodke iz leta 1941 ni namenjen le ohranjanju zgodovinskega spomina, temveč tudi razmisleku o vrednotah miru, svobode in medsebojne solidarnosti

V kulturnem programu so sodelovali člani Kvarteta Krt. Povezovalec in recitator je bil Goran Peršin.

Maša Dacar

NE POZABIMO, TOVARIŠI

Spomini na vojne čase

Lani sem obiskal kraje v Beli krajini, kjer so bila ob koncu druge svetovne vojne letališča za evakuacijo. Zgodbo o svojem rojstvu sem poznal, nisem pa vedel za povezavo z evakuacijsko postojanko Topolovec v vasi Črešnjevec pri Semiču. To sem izvedel na tem obisku v teh krajih in nekaj materinih spominov na dogodke pred 81 leti sem zato zapisal.

Vsa ta pričevanja bi šla v pozabo, če mi moja mati ne bi povedala o trpljenju in bolečinah, ki jih je doživela v času ob koncu druge svetovne vojne. Partizanka Francka Maček - Silva je v začetku leta 1945 s skupino ranjencev in nosečnic iz Kočevskega roga prispela v zbirni center Topolovec v vasici Črešnjevec pri Semiču v Beli krajini. Razporedili so jih po hišah v vasici, na voljo je bila ustrezna medicinska oprema za ranjence in nosečnice. V tem času je zapadlo veliko snega, to pa je otežilo nadaljnji transport do letališč Otok in Krasinec. Domačini so pripravili volovsko vprego za prevoz ranjencev na letališče. Lesene vozove so obložili s slamo, peljali so v nočnem času in visokem snegu po skrivnih poteh. Na manjši vzpetini je vprega zdrsnila po bregu, vsi so

Partizanski otroci, dečki, rojeni 2. aprila 1945 v Gravini pri Bariju v Italiji.

se znašli v globokem snegu. Kljub temu so mati in druge nosečnice brez poškodb nadaljevale pot.

10. februarja so se vkrcali v letalo DC3. Bilo je nekaj ranjencev in nosečih partizank, med njimi Bogdana Stritar, žena slikarja Doreta Klemenčiča. Izkazalo pa se je, da jih je preveč in je obremenitev prevelika za vzlet, pa še letališče je bilo razmočeno. Kljub temu je letalo vzletelo. Zaradi nizke višine je zadelo drevesa, ki so rasla ob bregu Kolpe. Po trku je strmoglavilo na travnik pod Primostkom in zagorelo. Pilot in kopilot sta bila lažje ranjena, potniki pa so nesrečo preživeli z manjšimi poškodbami,

V bližnji vasici Podzemelj je imel domačin gostilno, v katero so se skrili potniki strmoglavljenega letala. Tam je mati srečala sokrajana iz Polja pri Ljubljani, Rudija Puharja, ki je imel svoje naloge kot partizanski pooblaščenec. Čakanje na drugo zavezniško letalo je bilo mučno, bali so se, da bi jih odkrili Nemci. Po nekajdnevnem čakanju je bilo na voljo drugo letalo. Srečno so vzleteli in poleteli preko Jadranskega morja v Italijo, v mesto Bari. Potovanje ranjencev in nosečnic se je tako srečno končalo pri angleških zaveznikih.

Mati je bila suhljate postave in po vsem prestanem med vojno precej telesno slabotna, zato je bilo vprašljivo, kako bo s porodom. Angleški zdravniki so imeli v glavnem izkušnje z zdravljenjem ponesrečenih zavezniških pilotov. Pa so se zelo potrudili in porod je dobro prestala. Tisti dan 2. aprila 1945 se je rodilo pet fantkov, poleg mene tudi sin Bogdane Stritar in Doreta Klemenčiča. Mati je pozneje dobila fotografijo s pripisom na hrbtni strani: »Mali partizani v Gravini, maj 1945«, kdo je avtor fotografije, pa ni znano.

Vrnitev v Slovenijo je bila težka in nevarna, saj je bilo na poti še mnogo Nemcev in domobrancev. Z ladjo sva prispela do Trsata pri Reki na Hrvaškem, potem pa me je nosila peš proti domu. Pot je bila dolga in vendar ji je uspelo priti domov v Polje pri Ljubljani.

Pred koncem druge svetovne vojne se je Bela krajina, ki je bila dolgo osvobojeno ozemlje, znašla na predvideni poti umikajočih se okupatorskih in kolaborantskih vojska. Zato je bilo odločeno, da se evakuirajo ranjenci in prebivalstvo s tega območja. Civiliste so evakuirali v Dalmacijo, ranjence in nosečnice pa v Italijo. O evakuacijski postojanki Topolovec pripoveduje prenovljena brošura »80-letnica slovenske vojne partizanske bolnice--evakuacijske postojanke Topolovec na Črešnjevcu pri Semiču ter letališč Otok in Krasinec«. Založila sta jo lani (2025) Agrarna vaška skupnost Črešnjevec in ZB za vrednote NOB Semič.

S tem pisanjem želim ohraniti zgodovinski spomin. Hkrati se zahvaljujem vsem vaščanom iz Črešnjevca pri Semiču, ki so materi in številnim drugim v težkih časih nesebično pomagali.

Mitja Maček

PREJELI SMO

Množično zborovanje

V Ljubljani na Trgu republike smo 2. septembra množično (več tisoč ljudi) dali vedeti nacistom, janšistom, nacisionistom ter vsem njihovim privržencem in podpornikom, da niso naša izbira in opcija! Zato je geslo **»Smrt fašizmu! Svoboda narodu!«** glasno odmevalo. Vsi govorniki in govornice so opozarjali na rušenje demokracije, kratenje človekovih pravic, širjenje sovraštva, rušenje ustave, delavsko izkoriščanje in na nesprejemljivo vojno hujskaško podpiranje Izraela in ZDA.

In rešitev? Preprosta: **razpustitev parlamenta in ponovne volitve!**

Ljudje iz vse Slovenije smo dokazali, da nam ni vseeno za sobivanje, mir in dostojno delo. Združeni smo močni! To vsakdo lahko dokaže v svojem okolju. Vsi skupaj pa na volitvah, referendumih in pri nasprotovanju tej goljufivi koaliciji!

Miloš Šonc

Pismo Andreja Bolčine

Spoštovani prijatelji in znanci!

Naša nova izvršna oblast si na vse kriplje prizadeva, da bi ugotovila, kaj je še vrednega v deželici naši. Spravili so se na ugled in dobro ime države Slovenije in me spomnili na davno tožbo ameriškega poglavarja domorodcev iz plemena Apači. Spoštovanja vreden poglavar je zapisal: »Prišla je vojska belih ljudi in nam vzela zemljo in drugo naše bogastvo. Upornike so postrelili. Sedaj so nam poslali še misijonarje (svečenike – duhovnike). Ti nam bodo vzeli še dušo.« Naša nova izvršna oblast nas je pripeljala v položaj domorodnih Apačev. V 35 letih so pokradli, kar je bilo vrednega, nazadnje še pašteto Kekec. Potem so naši oblastniki iz rokava potegnili še veto na akt Evropskega parlamenta, ki opozarja Izrael na vojne zločine in kršitve mednarodnega prava. S tem si je država Slovenija prislužila obsodbo evropske demokratične javnosti.

Sprašujem predsednika vlade in zunanjega ministra Republike Slovenije, kdo vama je dal pooblastilo za tako sramoten veto, ki sta ga vložila v Bruslju na akt Evropskega parlamenta, s katerim evropske demokratične države obsojajo Izrael zaradi evidentnega kršenja mednarodnega prava, saj nad civilnim palestinskim prebivalstvom izvaja zločinska genocidna dejanja. Kako sta mogla izničiti obsodbo predsednice RS Nataše Pirc Musar, ki je med prvimi državniki v Evropskem parlamentu izrekla odločilno besedo genocid? Vaš veto je nož v hrbet lastni predsednici. Sram me je, da moram sprejeti take grde odločitve, ki nam jih servira sedanja izvršna in zakonodajna oblast po načelu »vzemi ali pusti«.

Lepo pozdravljeni.

Shod proti tujcem

Shod v Ljubljani na Trgu republike proti rasističnemu in krivičnemu zakonu o tujcih je 16. septembra potekal dostojanstveno in s številnimi odličnimi govori in mislimi o krivicah v Sloveniji, ki se dogajajo tujim delavcem. Ti delajo pošteno in strokovno ter so lojalni državljani. Pristojni državni organi so jih vabili iz Azije in vsega sveta, zdaj pa jim ote-

žujejo življenje, izkoriščajo njihove človeške stiske in poskušajo spreti vse delavce, ki v Sloveniji pošteno delajo in plačujejo vse davke in prispevke v slovenske blagajne. Samo reduciranje njihovega bivanja in dela v Sloveniji na suženjsko in izkoriščevalsko plat je preprosto nedostojno in nečloveško.

Poudarek na človečnosti in solidarnosti je bil tudi v govorih Gorana Lukiča in Mihe Blažiča pred vladno palačo, kamor smo šli organizirano. Pravzaprav vladna in koalicijska neobčutljivost nista neobičajni. Enako je namreč pri številnih drugih potezah Janeza Janše: od »ljubljenja« in pajdašenja z genocidnim Izraelom, odprtja izraelskega veleposlaništva v Ljubljani do rušenja redkih evropskih skupnih prizadevanj za dobrobit Gaze. Pravzaprav je vsak dan vseh pokvarjencev v vladi Janeza Janše in koaliciji parlamenta z Zoranom Stevanovičem, Anžetom Logarjem, Markom Lotričem in Jernejem Vrtovcem katastrofa za Slovenijo.

Ko že mislimo, da kot družba in država ne moremo še globlje, nas vsi navedeni in nenavedeni uspešno prepričajo, da ta možnost še vedno obstaja. Pravzaprav bi na referendumih oktobra morali dokazati, da bebci in pokvarjenci ne bi smeli voditi države. Tudi podpise za referendum na upravnih organih bi morali overiti vsi pošteni in dosledni prebivalci Slovenije.

M. Š.

V METEŽU ZGODOVINE

Antonio Ciccarelli - Anton

Antonio Ciccarelli (1914–1998) s partizanskim imenom Anton je bil italijanski vojaški zdravnik. Šolal se je v Gorici, nato pa se je preselil v Neapelj, kjer je končal vojaški klasični licej in diplomiral na medicinski fakulteti. Leta 1941 je bil vpoklican v italijansko vojsko in kot zdravnik poročnik je sodeloval na albansko-grški fronti. Leta 1942 je bil premeščen na Kreto k vojnemu letalstvu, 1. marca 1943 pa je postal vodja zdravstvene službe na goriškem letališču. Po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 se je pridružil slovenskim partizanom.

Po vojni se je Antonio Ciccarelli vrnil v Italijo in živel v Giuglianu pri Neaplju. Imel ga je za svoj kraj, čeprav je bil rojen v Novari. V Sloveniji je njegovo ime vklesano v kolektivni spomin, v Italiji pa je njegova življenjska zgodba dolgo ostala omejena na raziskave peščice zgodovinarjev in zlasti na spomine, ki so jih skrbno ohranjali njegovi svojci, začenši s sinom Felicianom Ciccarellijem, ki je umrl pred dvema letoma.

V Giuglianu načrtujejo, da bi po partizanskem zdravniku poimenovali ulico ali trg ter da bi še z drugimi pobudami počastili njegov spomin. Italijansko Združenje zbornic zdravnikov in zobozdravnikov je Ciccarellija predlagalo za ugledno državno nagrado Geppina Michelettija. Podeljujejo jo zdravnikom in zdravstvenim delavcem, ki so se odlikovali po izjemnem čutu za dolžnost in nesebičnost. Micheletti je bil zdravnik, ki je med prvimi pomagal poškodovanim v pokolu leta 1946 v Vergarolli pri Pulju.

Filippo Anelli, predsednik Združenja zbornic zdravnikov in zobozdravnikov, je v utemeljitvi predloga za nagrado Ciccarelliju citiral zdravnikove besede: »V Sloveniji sem opravil svojo dolžnost in nič drugega kot svojo dolžnost človeka in zdravnika za pravično stvar, za katero je na tisoče in tisoče partizanov žrtvovalo svoje življenje.«

Poklon občine Giugliano

Linda Di Benedetto v glasilu VZPI-ANPI *Patria indipendente* navaja besede župana Giugliana Diega Nicole D'Alteria, ki meni, da je ovrednotenje osebnosti Antonia Ciccarellija predvsem moralna, šele nato institucionalna dolžnost občinske uprave. Ciccarelli je bil po njegovem mnenju ena najplemenitejših osebnosti Giugliana.

»Bil je zdravnik, častnik italijanske vojske, partizan in človek izjemnih človeških vrednot, ki je svoje življenje posvetil pomoči drugim v najtežjih trenutkih 20. stoletja. Po premirju 8. septembra 1943 je izbral pot poguma in svobode ter svoje zdravniško znanje postavil v službo ranjencev in prebivalstva, prizadetega zaradi vojne ob meji

Antonio Ciccarelli

med Italijo in Jugoslavijo. Njegove kirurške tehnike in zdravstvena oskrba v skrajnih razmerah so bile pionirski zgled tega, kar danes imenujemo terenska medicina,« pravi župan.

D'Alterio povezuje spomin na Antonia Ciccarellija, ki je bil odlikovan s srebrno medaljo za civilne zasluge, z demokratično in protifašistično identiteto Giugliana. »V času, ki ga zaznamujejo vojne in mednarodne napetosti, za katere smo verjeli, da spadajo v preteklost, pomeni spomin na tiste, ki so izbrali svobodo, solidarnost in pomoč bližnjemu, najvišjo obliko državljanske vzgoje,« je še prepričan župan.

Kip v Šempetru pri Gorici

Antonio Ciccarelli je večkrat obiskal kraje, kjer je služboval kot partizanski zdravnik, ter je vedno ponavljal, da je Slovenija njegova druga domovina. Njegov sin Feliciano je to podčrtal ob odkritju očetovega doprsnega kipa v Šempetru pri Gorici septembra 2010. Glavna pobudnika za doprsni kip sta bila Društvo vojnih invalidov Severne Primorske in Klub prijateljev partizanskih bolnišnic Franja in Pavla. Slavnostni govornik ob odkritju je bil takratni minister za zdravje Dorjan Marušič.

Ciccarellija se je takrat spomnil tudi eden od njegovih redkih še živečih pacientov, Ivan Cibic - Mirko, ki je bil ranjen med napadom nemške vojske na Vogrskem. Skupaj z drugimi ranjenci je bil odpeljan v zasilno bolnišnico v Črniče. »V kmečki hiši so me položili na mizo, kjer je italijanski zdravnik ob svitu petrolejke operiral mojo ranjeno nogo. Slišal sem le šepet: 'Stanje tega človeka je resno.' *('Questo è in gravi condizioni.')* Če me ne bi pravočasno rešil doktor Ciccarelli, bi bil ob nogo,« se ga je spominjal Cibic, upokojeni zdravnik, po rodu s Proseka.

Po demobilizaciji iz partizanske vojske se je Ciccarelli vključil v prenovljeno italijansko vojno letalstvo, postal načelnik sanitete vojnega letalstva in napredoval do čina generalporočnika *(tenente generale)*.

Sandor Tence (Primorski dnevnik) in Svobodna beseda

Po prihodu k slovenskim partizanom je Ciccarelli spoznal partizanskega zdravnika dr. Aleksandra Galo in se vključil v njegovo partizansko bolnišnico pri Vogrskem. Pozneje se je preselil v Čekovnik, kjer je dr. Gala ustanovil Centralno vojno bolnico III. primorske operativne cone, pozneje bolj znano kot Slovenska vojna partizanska bolnica Pavla. Tu je ostal do prihoda dr. Pavle Jerina, ki je prevzela vodstvo bolnišnice, sam pa je odšel na oddelek bolnišnice SVPB Pavla v Jagršče. Od 1. aprila 1944 do 19. januarja 1945 je vodil bolnišnici SVPB Pokljuka in SVPB Stol na Gorenjskem, ki sta bili nekaj časa pod upravo Partizanske bolnice Franja. Od 20. januarja 1945 do osvoboditve je bil vodja sanitetne službe v diviziji Garibaldi Natisone.

V KRIŠKARJEVIH SMREKICAH

Domoljubna pesem in opomin k pokončnosti

V Kriškarjevih smrekicah je bilo 27. julija znova slišati domoljubno besedo in pesem. Na tem zgodovinskem kraju, kjer so se pred 85 leti zbrali prvi domžalski domoljubi in odšli v svojo prvo bojno akcijo proti okupatorju, se je na spominskem večeru zbralo več kot 80 krajanov. Zbrani so z obiskom dokazali, da spomin na prelomne zgodovinske dogodke in vrednote narodnoosvobodilnega boja v lokalni skupnosti še kako živi. Večer je potekal v znamenju spoštljivega spomina, hkrati pa je prinesel jasno sporočilo za sedanjost in prihodnost.

Za žlahten kulturni pridih so poskrbeli pevci Moškega pevskega zbora Radomlje pod vodstvom zborovodje Primoža Leskovca, ki so z ubranim petjem domoljubnih pesmi med navzočimi predramili globoka čustva. Program sta z doživeto interpretacijo izbranih verzov obogatili recitatorki Janka in Tina Jerman.

Zgodovinski ambient Kriškarjevih smrekic je tako znova postal oder, ki povezuje preteklost s sedanjostjo. Osrednji govornik se v svojem nagovoru ni osredotočil le na zgodovinska dejstva, temveč je potegnil vzporednico s sedanjim časom in opozoril na pomen družbene odgovornosti vsakega posameznika. V svojem nastopu je odločno pozval prisotne in širšo javnost, da v družbi ne smemo ostati pasivni opazovalci.

»Če bomo ob nepravilnostih, ki se dogajajo okoli nas, tiho, bomo te nepravilnosti legitimirali,« je poudaril govornik. S temi besedami je spomnil, da sta svoboda in pravičnost vsakodnevni boj, ki zahteva glasne, pokončne in pogumne ljudi – natanko take, kakršni so bili tisti, ki so pred 85 leti stopili v bran domovini.

Lepo obiskan in čustveno nabit spominski večer se je končal s prijetnim druženjem sokrajanov, ki so se strinjali, da je ohranjanje tovrstnih spominov ključno za narodno zavedanje.

Uroš Lipovšek

MENINA PLANINA

Spomin, ki ostaja

Člani ZB za vrednote NOB Kamnik smo se tudi letos udeležili slovesnosti na Menini planini, kjer smo se skupaj z veteranskimi in domoljubnimi organizacijami poklonili spominu na borce, ki so se marca 1945 v izjemno težkih razmerah prebili iz sovražnikovega obroča.

Menina planina je več kot le čudovit košček naše narave. Je prostor spomina na pogum, vztrajnost in solidarnost ljudi, ki so se v najtežjih trenutkih odločili vztrajati. Borci Zidanškove in Šlandrove brigade so bili obkoljeni, izčrpani, lačni in ranjeni, vendar jim je uspelo izvesti znameniti preboj po drči ter se z ranjenci prebiti v varnejše zavetje.

Slovesnost je tudi letos povezala številne veteranske organizacije iz Savinjske doline, Kamnika, Domžal, Zasavja, Celja, Mozirja, Gornjega Grada, Koroške in drugih krajev. Po položitvi vencev je sledil kulturni program, osrednji govornik pa je bil pisatelj in dramatik **Tone Partljič**.

V svojem govoru je poudaril, da se ljudje, ki so jih zaznamovali veliki zgodovinski dogodki, s svojimi dejanji praviloma niso hvalili. Zato je še toliko pomembneje, da njihovih dejanj ne pozabimo in da zgodovine ne dovolimo poenostavljati ali prilagajati trenutnim potrebam.

Njegovo sporočilo je bilo preprosto, a pomembno: spomin ni namenjen razdvajanju, ampak razumevanju in spoštovanju preteklosti. Vrednote svobode, dostojanstva, solidarnosti in upora proti nasilju pa niso stvar preteklosti – so vrednote, ki jih potrebujemo tudi danes.

Ob koncu slovesnosti smo skupaj zapeli pesem *Kovači smo* in z mislijo na vse, ki so za svobodo plačali najvišjo ceno, sklenili letošnje srečanje. Menina ostaja območje spomina. Dokler bomo znali prisluhniti njenim zgodbam, tudi spomin ne bo ugasnil.

Igor Kanižar

PARTIZANSKA BOLNICA OGENJCA

84 let od tragedije

Zadnjo julijsko nedeljo se tradicionalno zberemo na Ogenjci, da bi počastili vse tiste, ki so tu padli; da bi se spomnili, kaj s seboj prinašata vojna in vojno nasilje; da bi se spomnili, kaj je nekaterim pomenil boj za osvoboditev svojega naroda izpod okupatorskega škornja. Ogenjca pa je tudi priložnost, da se znova opomnimo, kako krhek je mir in koliko truda je treba vložiti v to, da ga imamo. Župan občine Loški Potok, ki je pozdravil prisotne, je poudaril, da mir ni nekaj samoumevnega, ampak ga je treba ves čas negovati. Med drugim je tudi opozoril, da brez poznavanja zgodovine, ki vpliva na sedanjost, ni prihodnosti.

Slavnostna govornica je bila zgodovinarka **dr. Nevenka Troha**. Govorila je o tem, zakaj so ljudje odšli v partizane, kaj je bil njihov motiv. Del svojih misli je namenila slovenski partizanski saniteti, ki je bila fenomen po organiziranosti in delovanju v tedanjem svetu. Povsod po slovenskem ozemlju so bile urejene bolnišnice, pa tudi

Slavnostna govornica je bila dr. Nevenka Troha

v enotah je bila urejena zdravniška služba. Žal vse bolnišnice niso preživele, takšna je bila usoda Ogenjce, saj je bila odkrita zaradi izdaje. Na koncu se je dotaknila še sodobnega časa in primerjala trpljenje zdravnikov med drugo svetovno vojno s trpljenjem v današnji Palestini. Opozorila je, da sedanja oblast ne priznava tega, kar vidi ves svet, genocida v Gazi, kot tudi ne vsega delovanja na smrt obsojenega naroda v drugi svetovni vojni.

Potekal je tudi kulturni program. V njem so sodelovali: komorni pevski zbor Ars medicorum iz Kliničnega centra Ljubljana, ki vsako leto zapoje res vrhunsko, letos je sodeloval tudi s harmonikarjem Brankom Sladičem. Partizanske pesmi nam je zapela pevka Nataša Peroušek Loborec. Zelo čustveno pa so nam recitirali Igor Rojc iz Postojne, naša nepogrešljiva recitatorka, članica ZB za vrednote NOB Ribnica Jana Šega, s svojo avtorsko pesmijo se nam je pridružila Kristina Zajec.

Za slavnostno kuliso so poskrbeli prapori, ki jih je bilo tudi letos veliko in brez katerih si tovrstnih prireditev ne moremo niti zamisliti.

Prireditev je obogatila navzočnost Spominske partizanske enote Franc Rozman - Stane. Ta enota deluje v okviru Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane iz Ljubljane in predstavlja lik partizana. S svojim delovanjem ohranja in neguje vrednote narodnoosvobodilnega boja in partizanov. Odgovorno nosi ime komandanta Staneta, narodnega heroja in borca NOV, in ohranja spomin nanj.

Pred začetkom prireditve pa sta delegaciji Društva Ogenjca in ZB za vrednote NOB Ribnica pri vhodu v jamo položili cvetje in prižgali sveče ob spremljavi častne straže 104. bataljona za zveze Slovenske vojske.

Po uradnem delu se je nadaljevalo druženje s prijetnim klepetom starih znancev in spoznavanjem novih, kajti letos je na Ogenjco prišlo tudi kar nekaj obiskovalcev, ki so bili tu prvič. Napoved vremena je bila dokaj slaba, zato so se organizatorji pripravili na vse. Kljub slabi napovedi je bila prireditev zelo dobro obiskana in na koncu je bilo tudi vreme prijazno.

Naj se na koncu zahvalim vsem, ki so sodelovali pri prireditvi, in vsem tistim, ki so bili v ozadju in so skrbeli in poskrbeli, da sta prireditev in druženje po njej resnično uspela.

Irma Grbec, foto: Jani Alič

PRAZNIK OBČINE SEŽANA

»V vmesnem času se rojevajo pošasti«

Občina Sežana praznuje svoj praznik v spomin na 28. avgust 1941, ko je prva partizanska četa, znana kot Dolganova četa, s sedmimi partizani prikorakala na Kras, v gozdove med Trebižani in Selom pri Štjaku. Vodil jo je Ervin Dolgan - Janez. To je bil začetek oboroženega upora proti okupatorju na tem območju.

Vsako leto konec avgusta na Ocinci pri Štjaku poteka tradicionalna proslava, ki jo pripravijo občina Sežana, ZB za vrednote NOB Sežana, krajevna skupnost Štjak in Lovska družina Vrhe. Številne zbrane, med njimi tudi predstavnike koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij in več kot 20 praporščakov, je pozdravil sežanski župan Andrea Sila, ki je v Kosovelovem letu še dodatno poudaril vpetost lokalne skupnosti, dediščino Krasa in odprtost Kraševcev ter vrednote odgovornosti, medsebojnega zaupanja in spoštovanja. Slavnostni govornik je bil nekdanji senator Italijanske republike Stojan Spetič. Govornik se je spraše-

Priznanja so prejeli trije praporščaki, srebrno plaketo pa Igor Rojc.

val, kaj so razmišljali prvi borci za osvoboditev izpod tujega jarma na teh tleh. »Ti fantje so se podali v neenak boj zato, ker so čutili dolžnost. Mojega očeta je v partizane poslal naš župnik, doma iz bližine Branika. To je plačal z deportacijo v koncentracijsko taborišče Dachau, iz katerega se je vrnil izčrpan kot okostnjak. Na začetku vojne tu ni bilo izdajalcev, domobranci so k nam prišli šele po kapitulaciji Italije pod nemško komando. Tako so aretirali tudi pisatelja Borisa Pahorja in ga izročili gestapu, ki ga je najprej mučil, nato pa poslal v nemški lager. Živimo namreč v zapletenem času. Italijanski mislec Gramsci, tudi sam žrtev fašizma, je napisal, da stari svet izumira, novi pa se še ne rojeva. In v tem vmesnem času se rojevajo pošasti,« je dejal Spetič in se dotaknil aktualnih vprašanj naše družbe, od tega, da na planetu divja okrog 60 različnih vojn za nafto, plin, vodo, redke kovine, do tega, da se v Sloveniji širi sovražni govor, da smo povampirjena družba, v kateri se rušijo temelji demokratičnega sožitja in razbija ustavni red, ter da nam manjkajo sile, ki bi prepričljivo zaustavljale spopade in spodbujale mirne rešitve, kot so bili svoj čas neuvrščeni, ki smo jim tudi sami pripadali. Končal je z besedami, da politična desnica na oblasti skuša izničiti pomen osvobodilnega boja in ga nesramno zoperstavlja boju za osamosvojitev Slovenije. Spomin na naš osvobodilni boj, njegove plemenite vrednote, naj bo navdih za našo obrambo demokracije in sožitja, ki so zdaj v nevarnosti. Bodimo budni!

Podpredsednica ZB za vrednote NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič pa je v družbi podpredsednice sežanske borčevske organizacije Mirjam Frankovič Franetič podelila srebrno plaketo Zveze borcev Slovenije recitatorju Igorju Rojcu za predano in uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov NOB slovenskega naroda, spoštovanja žrtev in ohranjanja kulturne dediščine NOB, za prizadevno organizacijo spominskih srečanj Združenja NOB Sežana ter predano bogatenje kulturnih dogodkov z recitali domoljubne poezije in proze. Podelili so še tri priznanja praporščakom. Prejeli so jih Vinko Mahnič, Zvone Tomažinčič in Bojan Vovk za dolgoletno, vestno in odgovorno opravljanje nalog praporščaka ter za njihov spoštljiv odnos do pomena zgodovinskega spomina in simbolov organizacije. S svojo predanostjo, zgledom in odgovornim delom pomembno prispevajo k ugledu Združenja ter k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in protifašističnega izročila.

V kulturnem programu so nastopili Moški pevski zbor Tabor Lokev pod vodstvom Vladislava Korošca in Kraška pihalna godba z novo dirigentko Nežo Jelušič, ki je nadomestila Iva Bašiča. Slovesnost so sklenili z druženjem ob lovskem golažu s polento in kapljico rujnega.

Olga Knez

CERKLJE NA GORENJSKEM

Slovesnost na planini Jezerca

Osnovna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Kranj – Cerklje na Gorenjskem je na planini Jezerca pod Krvavcem 12. septembra obudila spomin na dogodke, ki so se dogodili avgusta leta 1942. Na pohodu Druge grupe odredov z Dolenjskega na Štajersko je 13. avgusta 1942 nad Davovcem v boju z nemškimi policisti in raztrganci padlo 16 borcev te enote in Kokrškega odreda. Do 20. avgusta 1942 pa je na območju pod Krvavcem padlo osem borcev obeh enot in en civilist, zajetih je bilo 14 borcev Krvavške čete in dva borca Druge grupe odredov.

V kulturnem programu spominske slovesnosti so sodelovale učenke Osnovne šole Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem Zala Zakrajšek, Manca Ovniček Žlebir, Sevdije Kicaj, Katja Polajnar, Ema Grilc, Meta Grilc, Neca Ogrin, Mia Grilc, Daša Jagodic in Ajda Lombar ter harmonikar Erazem Špruk z mentorico Petro Fajdiga. Slovesnosti se je udeležilo 65 članov in podpornikov. Po končani slovesnosti smo se tovariško družili pri Prgoznikovi planšariji.

Božo Janež

IMELI SMO LJUDI

Marica Poberaj

Sreča je srečati take ljudi, ki v tebi pustijo prave sledi, kot jih je v svojih znancih in prijateljih pustila Marica Poberaj. Kako priljubljena in spoštovana je, se je pokazalo 15. avgusta, ko je praznovala svoj stoti rojstni dan. Poklonili smo se ji člani mestne organizacije borcev za vrednote NOB Tolmin, predstavniki Rdečega križa, župan občine in številni prijatelji in znanci. Jesen življenja preživlja Marica v domu počitka v Vrtojbi.

Rodila se je na Grahovem ob Bači. Štirje otroci so bili v družini, ki se je na majhni kmetiji težko preživljala. Le očetovo znanje čevljarstva je družini prineslo nekaj dodatnega zaslužka. Vsi otroci so morali čim prej poprijeti za delo. Marica je bila pestrna, skrbela je za domačo in sosedovo živino, hodila v italijansko šolo in pomagala pri drugih domačih opravilih.

Preden je aprila 1941 Italija napadla Jugoslavijo, so se morali prebivalci obmejnih krajev, med katere so prištevali celotno Baško grapo, izseliti bolj v notranjost. S sabo so lahko vzeli le toliko, kolikor so lahko nesli. Pustiti so morali domače živali in ves hišni inventar. Italijanski vojaki so hodili na roparske pohode in odnašali, kar se jim je zdelo koristno. Njena družina ni šla daleč. Dobila je zatočišče v vasi Čiginj pri Tolminu, tako da so se člani družine večkrat vrnili domov in skrbeli za živino ter pazili, da hiše ni kdo oropal. Ko je napad Italije na Jugoslavijo uspel, so se lahko vrnili in spet se je začel boj za preživetje. Oče je popravljal čevlje italijanskim vojakom, obenem pa tudi partizanom. Ko sta hčeri vračali čevlje italijanskim vojakom, sta obenem na javke nosili zbrano hrano za partizane, čevlje in blago za partizansko sanitetno postajo, ki je delovala v dolini rečice Knežca.

Tudi vojni čas je minil in skoraj polnoletna Marica je iskala možnosti za zaposlitev, saj doma ni bilo možnosti za primerno življenje. Zaposlila se je v gostinstvu v Tolminu. Ker je bila prijazna, skromna, hitra in natančna, je bila med gosti zelo priljubljena. Spoznala je svojega princa, se poročila in zgradila sta si dom. Njegova prezgodnja smrt jo je zelo prizadela, se je pa zato navezala na nečake, ki ji zdaj v starosti vračajo pozornost.

Marica je mesec dni po rojstnem dnevu umrla. Zaradi nje je bilo na tem svetu več sonca, svetlobe in razumevanja med ljudmi.

Nasta Leban

Metka Jančec Osojnik

Sredi poletja, ko hrepenimo po dopustu, daljših sprehodih v naravo in zvečer s prijatelji posedimo ob prijetnem klepetu, nas je presenetila novica, da se je brez slovesa poslovila naša draga Metka. Rodila se je 11. decembra 1948 v Zalogu pri Ljubljani. Mati je bila doma in je skrbela za družino, oče pa je bil zaposlen na železnici. Metka je bila najstarejši otrok v družini, pozneje sta se ji pridružila še dva brata. Otroštvo je imela zelo lepo, z brati in vaškimi otroci so se igrali po travnikih ali pod kozolci.

Leta so hitro tekla. Otroško razposajenost so zamenjali mladost, iskanje znanja v šolskih klopeh in zaposlitev, ki je takrat ni bilo težko najti. Srečala je ljubezen, iz katere sta se rodila sin in hči. Gradnja doma, služba in družinske obveznosti so v življenje družine prinesle vzpone in padce ter razpad družine. Metka se ni vdala. Vedela je, da teče reka življenja naprej, in ona ji je sledila. Ko ji je bilo najtežje, je vzela v roko list papirja in pisala pesmi.

V drugem zakonu, ki ga je sklenila v zrelih letih, je dočakala ljubezen svojega življenja. Hodila sta k skupnim dejavnostim: v pevski zbor, k folkloristom, skrbela sta za ptice, čebele, muce in kužka. Dva pridna otroka sta ji lepšala življenje in sadovi njunih ljubezni so bili Metkina največja sreča in ponos. Na vnuka in štiri vnukinje je bila vedno zelo ponosna.

Metka je svojo srečo rada delila. Sodelovala je kot prostovoljka pri SOS-telefonu. Bila je včlanjena v Društvo Rusalka, kjer je njeno literarno ustvarjanje prišlo do izraza, in bila je naša dolgoletna članica. Zapuščino, ki jo pušča za seboj, so pesniške zbirke, številni pevski nastopi, sodelovanje na natečajih, soustvarjanje kulturnih prireditev, recitiranje na proslavah in komemoracijah. Predvsem pa nam bo ostala v spominu kot vedno nasmejana, ljubeča in željna pomagati sočloveku.

V številnih pesmih se je dotaknila ljubezni do domače zemlje, narave, družine, prijateljev in živali. Zelo so jo prizadeli sovraštvo med ljudmi, vojne in druge grozote. Svoj upor proti zatiranim je pokazala s številnimi rimami.

ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste-Polje, KO Zalog - Spodnji Kašelj - Podgrad

Veronika Mom

Pri častitljivih dopolnjenih 96 letih se je poslovila dolgoletna članica KO ZB za vrednote NOB Fram Veronika - Vera Mom. Rodila se je 2. januarja 1930 v Dobrenju pri Šentilju. V težkih vojnih in povojnih časih je otroštvo preživljala v družbi sedmih sorojencev. Družina se je večkrat selila, med drugo svetovno vojno pa je bila njihova hiša dalj časa partizanska postojanka za kurirsko pošto. Po izdaji postojanke so nemški vojaki odvedli in zaprli še ne 16-letno sestro Slavo in 14-letno Veroniko. Zaprti sta bili najprej v Avstriji, nato za več kot devet mesecev še v Mariboru. Za odraščajoči dekleti so bili to več kot travmatični časi. Družina je v času vojne živela ločeno. Sestra sta se med bombardiranjem Maribora uspeli rešiti na svobodo.

Ko je Veronika spoznala svojega življenjskega sopotnika Štefana, sta se odločila za skupno življenjsko pot in se poročila. Kljub skromnemu življenju in velikemu odrekanju sta si z možem s pridnostjo, medsebojnim spoštovanjem in razumevanjem v Framu kupila staro hišo, jo prenovila in si ustvarila prijeten dom. Postala sta ponosna in ljubeča starša štirih otrok: Danice, Milana, Rada in Petra. Močno pa je gospo Veroniko zaznamovala tragična smrt sina Milana, ki je ni nikoli čisto prebolela.

Za čim lepše življenje otrok je obdelovala vrt, njive in polja. Pri hiši je bilo posajenega veliko sadnega drevja. Njihov dom je tako postal mala kmetija.

Mnogo zadovoljstva in veselja je gospa Veronika pozneje doživela ob rojstvu šestih vnukov in štirih pravnukov. Z možem sta se imela najlepše in izpopolnjeno na stara leta, dokler mož ni zbolel. Vse do njegove smrti mu je nesebično pomagala. Zaradi svoje dobrohotne, srčne in vesele narave je bila cenjena, priljubljena in spoštovana v svojem okolju.

Življenje in spomin si je gospa Veronika med drugim bogatila z branjem, reševanjem križank, uživala pa je tudi ob gledanju filmov in poslušanjem domače glasbe. Rada je zapela in ob nedeljah obiskovala sveto mašo. Sama je gospodinjila zase vse do svojega 95. leta, do 93. leta starosti pa je skrbela še za njej tako ljubi vrt. Zaradi teže let je zatem pomoč poiskala v domu starejših, kjer je bivala osem mesecev. Ves čas so jo pogosto obiskovali vsi njeni domači. Zadnji dan pred njenim odhodom v večnost so se od nje poslovili vsi njeni dragi. Tako mirno in spokojno, kot je gospa Veronika živela, je tudi prenehalo biti njeno plemenito srce.

Zdenka Čretnik

Anica Cucek

Sredi aprila smo se na postojnskem pokopališču poslovili od Anice Cucek, rojene Hrast, zadnje živeče udeleženke pohoda XXX. divizije v Benečijo. V svojih skoraj 103 letih življenja je bila pričevalka časa, aktivna udeleženka narodnoosvobodilnega boja, graditeljica povojnega življenja in dejavna državljanka Republike Slovenije.

Rojstvo v Borjani pri Kobaridu na skrajnem zahodnem robu Slovenije, kjer je preživljala otroštvo in mladost v času fašizma in vojne, jo je oblikovalo za vedno.

Razmere v kmečki družini, kjer je odraščala s tremi brati, so bile skromne. Zavedni starši so otroke učili brati in pisati v slovenskem jeziku. Prve resne težave je pomenil vstop v šolo: učenje v italijanščini. Pozneje se je Anica želela vpisati na učiteljišče, a je bila zavrnjena zaradi protifašistično naravnane družine.

Na njeno napredno usmerjenost je poleg staršev vplival tudi bratranec Franc Federl - Slavko, delavski zastopnik in eden izmed glavnih komunistov na Jesenicah. Seznanjal jo je z idejami revolucije in upora.

Že leta 1941 je z zanimanjem spremljala odhode v partizane. Na pobudo staršev Rozalije Hrast - Soče in Andreja Hrasta - Borisa je v Borjano prišel organizator Ferdo Kravanja - Peter Skalar; postavili so terenski odbor Osvobodilne fronte.

Po kapitulaciji Italije septembra 1943 so se fantje množično pridruževali partizanom in tudi sama se je kot mlada skojevka pridružila borcem, njeno partizansko ime je bilo Planinka.

To je bil čas nemške ofenzive v Benečiji, številnih pohodov in prehodov čez Sočo, bojev v tolminskih hribih, na Trnovski planoti, Lokavcu pri Čepovanu. Delovala je v 20. brigadi in pozneje kot borka Gregorčičeve brigade

Zaradi njenega aktivističnega delovanja jo je po vojni angloameriška oblast, ki je bila v coni A, iskala s tiralico, zato jo je Okrajni komite KP Kobarid ilegalno prepeljal v Tolmin v coni B. Od tam so jo poslali v bazo za politične preganjance v Vrhpolje pri Vipavi, kjer je bila en mesec, marca 1947 pa je bila poslana v Civilno bolnišnico Postojna. Ob prihodu v Postojno se je povezala z mladino in osnovno organizacijo Komunistične partije. Postojna je postala njen novi dom. Tu si je ustvarila družino. Rodila je hčer Branko in pozneje še Mojco.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB ji je za njeno angažiranost in delo podelila srebrno priznanje. Nepozaben je bil Aničin glas pri obujanju spominov na narodnoosvobodilni boj, saj je prav z obiskovanjem šol širila védenje o času fašizma, pomenu boja proti njemu in zlasti vrednot, ki so vladale med borci – in so potrebne tudi danes.

Božica Pečko

Anici – planinki v slovo

Pesem na planini je utihnila,
ptica je lahno v nebo poletela,
gozdove je temna tančica zakrila,
v stoletje spominov se je odela.

Lahkotno kot srna nekoč je hodila,
drobna deklica, a močna kot vila,
valove Soče je prehodila,
s partizani v Benečijo krenila.

A pogum jim Gregorčič je krepil,
ljubezen v njih srcih do besede slovenske,
tirane je z zemlje naše spodil,
premagane bile so sile peklenske.

Nato je v Postojni novo življenje začela,
ji družina je vse pomenila,
kruta usoda ji vdovstvo je namenila,
za hčerki se sama naprej je borila.

In kamorkoli se je podala,
nasmeh je vedno vsem delila.
Ta pridna ženica, skromna in mila,
se vsakega dne je vedno veselila.

Naj ptica ponese vest po planini,
nje hči zdaj k večnem počitku odhaja,
kamor predniki spijo stoletja v davnini,
kjer večna zvezda vzhaja in zahaja.

Kjerkoli bo, Anica, tvoje duše odsev,
tvoja srčnost, prijaznost naj bo njen odmev,
tvoji pogumni koraki čez Soče valove
naj tolažijo nam dušo čez težke bregove.

In večno boš narodne pesmi pela,
ki si jih vedno v srcu gojila,
z njimi med zvezdami za nas boš žarela.
na Breginjski kot se kakor vila v mesečino razlila.

Ana Horvat

SVOBODNA BESEDA
www.svobodnabeseda.si

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. oktobra 2026.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 130. številke časopisa Svobodna beseda

1. Iva Humar,
Godič 63, 1242 Stahovica
2. Milka Senčar,
Krmelj 27, 8296 Krmelj
3. Irena Ekart,
Lovska ulica 17, 2204 Miklavž

Rešitve križanke:
IZGRADNJA, SMOKVOVEC, KER, TŽ, ZC, ANS, ILIR, ALEKS, VEKA, AVTOPARK, ATLET, BERLINČANI, OTOČE, STOENKA, ANKAJ, LR, ORS, JAN, UMA, AMEN, LONČAR, PROSO, ANA, ULIV, ADIURETIN, TOKEN, AS, STAND UP, IV, KAIRO, KN, DEMI, SKLADNJA, AITOLIA, TANČIČAR, KULAK
Geslo: GORSKA IN MORSKA DOŽIVETJA.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov:
svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

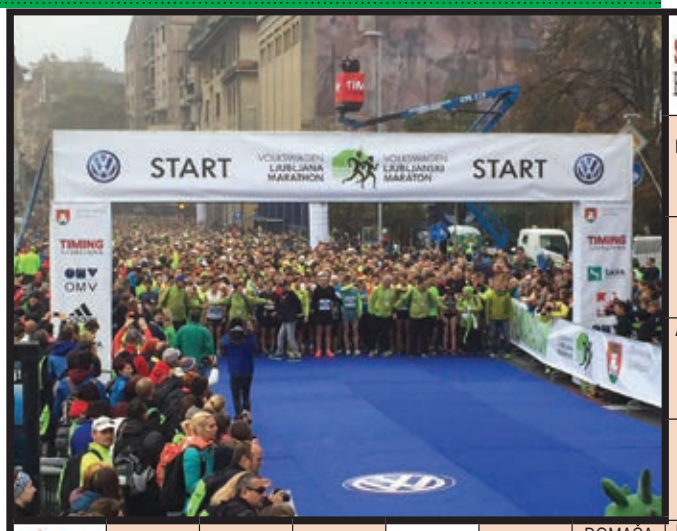

SVOBODNA BESEDA	ŽELEZNA PAST, SKOPEC	ZAČETEK GESLA	ANTIČNI BOJOTIJEC, AON	NADALJEVANJE GESLA	NEKDANJI NORVEŠKI HITROST. DRSALEC (ROALD)	GRIGORIJ ČUHRAJ	NEKDANJI POLICIST	TELIČEK	OČE, ATA
NAVZGOR RASTOČI KAPNIK									
ŠIVALKA ZLASTI MOŠKIH OBLEK									
AMERIŠKI KEMIK PAULING (IZ ČRK: NILUS)						LETENJE, FRČANJE / ZGORNJI DEL STOPALA			
SMRDO-KAVRA, VDEB, ODAB (ZAST.)					FRNIKOLA / JAPONSKA DENARNA ENOTA				
PECLJALNIK / VELIKO SPOŠTOVANJE								NARAVOVARSTVENICA	NAŠ KNJIŽEVNIK IN POLITIK ZLOBEC
BOLEZEN DIHAL, NADUHA									
TRAKASTA PRIPRAVA ZA ČEZ RAME ZA HLAČE									
ZVIJAČNA DEJANJA, SPLETKE					TOLMUN (IZ ČRK: FONT)	POSODA ZA SMETI / EMIL NAVINŠEK			
NEKDANJA RUSKA IGRALKA SAVINA / ALBANEC, ARNAVT							LOUIS ADAMIČ / PTIČI V LATINSKI AMERIKI		
POZNO-JESENSKO JABOLKO									ODLIKOVANJE
IVO ANDRIĆ						IT.KNJIŽEVNIK BETTI / IGRALEC GUINNESS			
TIRNA NAPRAVA ZA PRESTAVLJANJE									
HRBTNA STRAN SEKIRE					AM.IZUMITELJ (EDWIN) / JOŽEF ISKRAČ				
VZPETINA NA JUŽNEM POBOČJU STOLA									
MADRIDSKI ŠPORTNI KLUB									

SVOBODNA BESEDA	JUŽNOAMERIŠKA KUKAVICA	PROSTORI ZA OSEBNO HIGIENO	VINOGRAD	KONEC GESLA	CITROENOV AVTO	DOMAČA ŽIVAL, ČLOVEKOV NAJBOLJŠI PRIJATELJ / NIKO GORŠIČ
NEKDANJI IGRALEC ŠUGMAN						
GRŠKO-RIMSKO OBDOBJE / PRAVNA ZADEVA						
RASTLINSKA BODICA / RENE CLAIR						
IZOLA PO ITALIJANSKO						MESTO TRST / AMERIŠKA VESOLJ. AGENCIJA
POPUST						
PRITOK LJUBLJANICE					NEMŠKI MEHANIK ZEISS	
IVAN NAVRATIL / SUMERSKI BOG NEBA (IZ:UNA)						
INDIJSKI ASKET / JUŽNOAZIJSKI VELETOK						
PREBIVALCI LAOSA / NATAŠA LAČEN						
NESPOŠTOVALNA DEJANJA, ONEČAŠČANJE						
STRUPENA SPOJINA OGLJIKA IN DUŠIKA,CIAN						

PECLJALNIK / VELIKO SPOŠTOVANJE									
DOMAČA ŽIVAL, ČLOVEKOV NAJBOLJŠI PRIJATELJ / NIKO GORŠIČ									
MESTO TRST / AMERIŠKA VESOLJ. AGENCIJA									
DELEŽ; PARCELA									

OKTOBER 1939–1945

Še pomnite, tovariši

10. oktobra 1939 so se zadnje poljske vojaške enote predale Nemcem in s tem je bila vojna za Poljsko končana.

9. oktobra 1940 je odstopil britanski premier Neville Chamberlain, namesto njega je voditelj Velike Britanije postal Winston Churchill.

1. oktobra 1941 je vrhovni štab izdal ukaz o partizanskih oznakah, narodnih zastavah, načinih pozdravljanja in drugih vojaških predpisih.

2. oktobra 1941 je nemška vojska začela operacijo Tajfun, s katero je želela pred zimo zasesti glavno mesto Sovjetske zveze, Moskvo.

7. oktobra 1941 je Štajerski bataljon napadel Šoštanj.

19. oktobra 1941 so enote Krimskega bataljona napadle Lož in Bezuljak.

29. oktobra 1941 so bile ob obletnici propada Avstro-Ogrske v Ljubljani pripravljene različne protestne prireditve proti italijanski zasedbi.

6. oktobra 1942 je bila na Mokrcu ustanovljena brigada »Ljubo Šercer«.

23. oktobra 1942 se je začela druga bitka pri El Alameinu v Egibtu, kjer so britanske sile porazile nemške sile in obrnile tok vojne v Afriki.

1. oktobra 1943 se je v Kočevju začel tridnevni zbor odposlancev slovenskega naroda, na katerem je sodelovalo 572 delegatov in delegatk, ki so bili izvoljeni na volitvah na svobodnih ozemljih.

2. oktobra 1943 je bilo v Bariju v Italiji ustanovljeno jugoslovansko vojaško oporišče za pošiljanje orožja in novih vojakov v domovino ter za sprejem ranjencev.

20. oktobra 1943 je bila v Carbonari pri Bariju v Italiji ustanovljena 1. jugoslovanska prekomorska brigada.

9. oktobra 1943 se je v Kočevju začelo sojenjem sodelavcem okupatorja, zajetim na Turjaku in pri Grčaricah. Od 21 obtoženih jih je bilo 16 obsojenih na smrt, pet pa na prisilno delo.

13. oktobra 1943 je Italija napovedala vojno Nemčiji.

14. oktobra 1943 je Judom in drugim zaprtim jetnikom uspelo pobegniti iz koncentracijskega taborišča Sobibor. Beg je uspel približno 300 taboriščnikom, približno 300 pa jih je bilo ubitih med poskusom bega.

17. oktobra 1943 se je v Dobrniču pri Trebnjem začel tridnevni prvi kongres Slovenske antifašistične ženske zveze. Uničevalno taborišče Sobibor leta 1943

7. oktobra 1944 so Nemci na Primorskem začeli ofenzivo Partizanski teden, med katero so v času zatišja na frontah poskusili uničiti čim več partizanskih enot.

9. oktobra 1944 je bil na konferenci v Moskvi med Stalinom in Churchillom sklenjen dogovor o vplivu na Balkanu, za Jugoslavijo sta določila vpliv 50/50.

20. oktobra 1944 so jugoslovanski partizani skupaj z Rdečo armado osvobodili Beograd.

15. oktobra 1945 je bil kot izdajalec usmrčen medvojni francoski premier Pierre Laval.

REFERENDUMI – 11. OKTOBER 2026

Proti razgradnji temeljnih civilizacijskih in ustavnih vrednot

Prihaja čas, ko si je znova treba priklicati v spomin temeljne vrednote, za katere so se borili naši predniki v času narodnoosvobodilnega boja in na katerih je utemeljena ustavna ureditev samostojne Slovenije. Te vrednote sedanja oblast namerno in načrtno razgrajuje z uporabo vse bolj nedemokratičnih in avtoritarnih metod odločanja. Moč argumentov in socialni dialog izpodriva brezobzirna uporaba politične moči, ki se ne ozira niti na interese družbenih deležnikov niti na argumente stroke, vse manj pa spoštuje tudi ustavna in zakonska določila.
V nabor nove politične prakse spadajo tudi štiri referendumska vprašanja, o katerih se bomo odločali v nedeljo, 11. oktobra:

1. PARLAMENTARNA PREISKAVA

»Ali ste za to, da se uveljavi Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o parlamentarni preiskavi?«

• PROTI

2. SOCIALNA POMOČ IN DRUŽBENO KORISTNO DELO

»Ali ste za to, da se pravica do denarne socialne pomoči za delovno sposobne osebe, ki nimajo objektivnih ovir za delo, pogojuje z njihovim aktivnim opravljanjem družbeno koristnega dela?«

• PROTI

3. VOLILNA PRAVICA NA LOKALNIH VOLITVAH

»Ali ste za to, da imajo pravico voliti na lokalnih volitvah v Republiki Sloveniji državljani republike Slovenije ali druge države članice Evropske unije, ne pa tudi državljani tretjih držav, ki niso državljani Republike Slovenije?«

• PROTI

4. OBVEZNO PLAČEVANJE PRISPEVKA ZA RTV SLOVENIJA

»Ali ste za to, da se ukine obvezno plačevanje prispevka za programe Radiotelevizije Slovenija?«

• PROTI

GLASUJEMO ŠTIRIKRAT PROTI

JUBILEJ

100 let

Silve Homan

V občinski organizaciji na Ravnah na Koroškem smo pred nekaj leti v svojih vrstah že imeli stoletno jubilantko. Letos se je to ponovilo; med naše okrogle jubilante je stopila stoletnica Silva Homan.

Silva Cuder (njen dekliški priimek) se je rodila kot četrta od šestih otrok 26. avgusta 1926 v Ljubinju pri Tolminu. Njeno otroštvo je bilo povezano z družino, delom in preprostostjo življenja tistega časa. Družina se je pozneje preselila na Poljubinj, kjer je preživela del svojih mladostnih let.

Že kot mlado dekle je pomagala dedku in babici pri delu v hotelu v Tolminu, ki je bil takrat znan kot hotel Kraljica. Pozneje se je hotel preimenoval v hotel Krn. Njeno mladost je pomembno zaznamovala okoliščina, da je bil po prvi svetovni vojni velik del Slovenije priključen Italiji. Odnos Italijanov je izzval reakcijo in Slovenci na Primorskem so se zelo kmalu začeli upirati fašistom. Še posebej pa je primorski upor zaznamovala italijanska kapitulacija septembra 1943, kar je spodbudilo množičen odhod v partizanske vrste. Tudi Silva, takrat stara sedemnajst let, je skupaj z bratom Gildom odšla v partizane. Najprej je bila v Vojkovi brigadi, od 13. septembra 1943 naprej pa v Prešernovi brigadi. V partizanskih vrstah je bila kurirka, bolničarka, delovala je tudi v komandi mesta Cerkno in vojnem odseku Tolmin. Demobilizirana je bila 28. septembra 1945. Za zasluge v boju je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod in odlikovanjem za hrabrost.

Silvina družina je svoje sodelovanje v osvobodilnem boju drago plačala. Brat Gildo, s katerim je Silva skupaj odšla v partizane, je padel v eni izmed hajk, brat Pepi je oslepel ob eksploziji granate, očeta Jožefa pa so ubili kot talca.

Po koncu vojne je Silva pogumno stopila na novo življenjsko pot. Izučila se je za poštarico in se zaposlila na Jesenicah. Prav tam je spoznala svojega bodočega moža Jožeta. Tudi Jože je bil partizan, izhajal je iz družine narodnega heroja Matije Verdnika - Tomaža. Zaradi Jožetove službe v železarni sta se preselila na Ravne na Koroškem, kjer sta si ustvarila dom in vzgojila tri otroke. Silva pa je imela tudi svoje veselje in strast – kegljanje.

Danes ji največ pomeni njena družina. Najlepši trenutki so zanjo tisti, ko se zberejo njeni najbližji – trije otroci, sedem vnukov, deset pravnukov in šest prapravnukov.

Njen visoki življenjski jubilej smo praznovali v Centru KO-RA na Ravnah, kjer Silva preživlja jesen življenja. Center organizira skupno praznovanje za vse, ki praznujejo v istem obdobju. Ob zadnjem praznovanju je bilo jubilantov 27, Silva je bila s svojo visoko okroglo obletnico deležna posebne pozornosti in si je lahko izbrala pesem, ki so jo zapeli prisotni. Silva si je izbrala pesem *Bandiera rossa*.

Maksimilijan Večko

VABILA

Vrhnika

Odprtje fotografske razstave, posvečene 2. osvobodilni brigadi Ljubo Šercer, bo **v torek, 13. oktobra 2026, ob 18. uri** na Vrhniki.
Odkritje prenovljenega spomenika prvi zmagi Šercerjeve brigade bo **v soboto, 10. oktobra, ob 11. uri** pri spomeniku na Pokojišču.
Predstavitev knjige dr. Jožeta Pirjevca z naslovom Kardelj – socialistični utopist na oblasti bo **v četrtek, 22. oktobra, ob 18. uri** v na Vrhniki.

Dobrnič

Vabimo vas, da se udeležite proslave v spomin na prvi kongres Slovenske protifašistične ženske zveze (AFŽ), ki bo **v nedeljo, 18. oktobra 2026, ob 12. uri** v Dobrniču. Pokroviteljica proslave je predsednica države dr. Nataša Pirc Musar, glavna govornica bo dr. Katja Mihurko, saj bo proslava namenjena tudi umestitvi Zofke Kveder v naš čas. Sledil bo kulturni program.

Brežice

V Brežicah bomo v večnamenski dvorani Pišece **v petek, 9. oktobra 2026**, v počastitev občinskega praznika izvedli večer partizanskih in domoljubnih pesmi Partizanski miting 2026 v Pišecah, na katerem se bodo predstavili različni glasbeni gostje.

DOM POD STORŽIČEM

Spomin na padle partizane

Pri spomeniku blizu Doma pod Storžičem smo 2. avgusta pripravili spominsko slovesnost. S polaganjem vencev, s slavnostnim govorom podpredsednika ZZB NOB Slovenije **dr. Rada Bohinca**, nastopom Pihalnega orkestra Tržič in pevca kitarista Metoda Benka ter povezovanjem Mateje Langus smo skupaj počastili spomin na osem padlih partizanov Storžiškega bataljona. Pozdravni nagovor sta imela tudi župan Občine Tržič **Peter Miklič** in predsednik ZB Tržič **Jure Jerkič**. Slednji je z grenkobo povedal, da je lastnik hiše (Grahovše 7) samovoljno odstranil obeležje članu Narodne zaščite Ferdinandu Kandušu, padlemu 25. januarja 1945. Prireditev so pripravili občina Tržič, ZB NOB Tržič, krajevna skupnost Lom pod Storžičem in tamkajšnje prostovoljno gasilsko društvo ter Planinsko društvo Tržič.

Spomenik je bil odkrit 5. novembra 1949 po načrtu arhitekta Marjana Šorlija in je posvečen združitvi Tržiške in Kranjske čete v Storžiški bataljon 4. avgusta 1941 pod vodstvom komandanta Jožeta Pesjaka. Večina od 63 borcev je po ustanovitvi odšla proti Begunjam, 21 (v glavnem neoboroženih) pa jih je je ostalo in osme od teh je padlo zaradi izdaje naslednji dan, 5. avgusta 1941, pred četrto uro zjutraj. Imena izdajalcev so znana. Pobite so zmetali v gorečo Verbičevo kočo, ki je stala na tem kraju, Grahovše 32.

Mira Hladnik

ČRNOMELJ

Memorial Svibnik 42

Krajevna organizacija ZB Črnomelj je 19. avgusta izvedla 10. memorial Svibnik 42. Pri tej spominski prireditvi sodelujemo z mladimi člani lokostrelskega društva Paradoks, krajevno skupnostjo Črnomelj in Slovensko vojsko. Tako kot vsako leto smo mladim tekmovalcem in seveda tudi zmagovalnim trem podelili priznanja.

Memorial Svibnik 42 je posvečen spominu na žalosten dogodek pred 84 leti, ko je italijanski okupator požgal osem hiš in 23 gospodarskih poslopij. Brez doma je ostalo 52 vaščanov. Več mladih fantov je odšlo v partizane, med njimi jih je šest padlo. To je bil čas roške ofenzive, ko je okupatorska vojska požigala vasi po večjem delu Bele krajine in ljudi deportirala v taborišči Rab in Gonars. Do konca leta 1942 je bilo v koncentracijskih taboriščih v Italiji 1336 civilnih internirancev iz Bele krajine.

S prireditvijo želimo ohranjati spomin kot opomin, da se takšni dogodki ne bi nikoli ponovili. Prenašanje vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlade je pomembno z vidika spoštovanja zgodovine in učenja iz nje.

Člani KOZB in člani lokostrelskega društva smo se pred tem že v juliju pomerili v tarčnem streljanju z loki. S simbolno noto tekmovanja želimo ohranjati zavest o vrednotah, za katere so se nekoč borili, in nam omogočili, da lahko živimo svobodno.

Cvetka Aupič, foto: Vinko Papež